

М. І. Небава

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

***НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
З ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ***

УДК 658.012.32(075.8)

ББК 65.290-2я73

Н45

Рекомендовано до видання Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол № 5 від 23 грудня 2010 р.)

Рецензенти:

О. В. Мороз, доктор економічних наук, професор

А. В. Сірко, доктор економічних наук, професор

В. В. Зянько, доктор економічних наук, професор

М. М. Вірник, кандидат технічних наук, доцент

Небава, М. І.

Н45 Корпоративне управління. Навчально-методичний комплекс з підготовки курсової роботи : навчально-методичний посібник / М. І. Небава. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 77 с.

В посібнику викладено основні вимоги, які висуваються до змісту курсової роботи, порядку її написання та захисту. Наведено орієнтовну тематику курсових робіт і приклади написання наукового тексту вступу та висновків до курсової роботи. Наведені роз'яснення щодо розуміння Закону України «Про акціонерні товариства» та поданий словник термінів у світлі нового закону.

Навчально-методичний посібник призначений для магістрантів спеціальності 8.03060101 – «Менеджмент організацій і адміністрування» спеціалізації – «Менеджмент організацій з корпоративного управління».

УДК 658.012.32(075.8)

ББК 65.290-2я73

© М. І. Небава, 2011

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Кваліфікаційні вимоги в галузі корпоративного управління.....	7
2. Навчальна програма та плани семінарських занять з курсу «Корпоративне управління».....	9
3. Методичні рекомендації до виконання курсової роботи.....	12
3.1. Загальні положення.....	12
3.2. Вимоги до структури курсової роботи.....	12
3.3. Рекомендований зміст структури підрозділів курсової роботи.....	13
3.4. Загальні вимоги щодо оформлення курсової роботи.....	15
3.5. Вимоги до захисту курсової роботи.....	19
4. Приклади оформлення структури, вступу та висновків курсової роботи.....	20
4.1. Тема 1 «Врегулювання корпоративних конфліктів».....	20
4.2. Тема 2 «Розвиток корпоративних відносин у ринковій економіці».....	24
5. Приклади бібліографічних записів.....	29
6. Орієнтовна тематика курсових робіт.....	31
7. Література.....	33
Додатки	
Додаток А. Зразок оформлення титульного аркушу.....	35
Додаток Б. Зразок оформлення рецензії на курсову роботу.....	36
Додаток В. Зміни в діяльності корпоративних підприємств у зв'язку з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства».....	37
Додаток Г. Словник понять і термінів з корпоративного управління....	55

ВСТУП

Поглиблення ринкових реформ в економіці України на мікро- і макрорівнях потребує подальшого вдосконалення формування корпоративного сектору як базового серед різноманітних організаційно-правових форм господарювання, який налічує сьогодні майже 29 тисяч акціонерних товариств.

Корпоративні відносини, що склалися в межах вітчизняного акціонерного сектору, створюють потужний організаційно-економічний потенціал. Фактично, корпорації є рушійною силою перетворень в національній економіці. Водночас, динамічний розвиток корпоративних відносин є одним з найбільш суттєвих наслідків становлення ринкової економіки.

Корпоративне управління – це система впливу на учасників корпоративних відносин з метою ефективного використання об'єднаного капіталу. У межах цієї системи створюються економічні, соціальні, правові відносини між власниками (акціонерами), менеджерами, працівниками, органами управління та іншими зацікавленими сторонами щодо ефективного управління корпорацією. Головними характерними рисами ефективного корпоративного управління визнаються прозорість (розкриття) фінансової інформації та інформації про діяльність товариства; здійснення контролю за діяльністю виконавчого органу; всебічний захист прав і законних інтересів акціонерів; незалежність контрольного органу (спостережної ради) у визначенні стратегії товариства, моніторингу його діяльності.

Для системи вітчизняних корпоративних відносин характерна значна кількість проблем, пов'язаних як з об'єктивними причинами, так і з суб'єктивними прорахунками. До основних проблем розвитку корпоративних відносин сьогодні можна віднести: недосконале законодавство, незбалансоване державне управління, недотримання прав міноритарних акціонерів, неефективна дивідендна політика, відсутність розвиненого фондового ринку.

Вітчизняні корпоративні відносини розвиваються в складних економічних умовах. Нестабільність системи господарювання виявляється у коливаннях економічної кон'юнктури, яка поглиблюється кризовими явищами в економіці. На думку деяких дослідників, корпоративні відносини в Україні перебувають на етапі свого становлення. Стан деяких галузей господарства не завжди відповідає динаміці розвитку корпоративних відносин. Функціонування останніх випереджає ступінь розвиненості інституційного середовища, в якому вони діють, зокрема це виявляється у незбалансованій діяльності органів влади стосовно учасників корпоративних відносин, низькому рівні корпоративної культури, наявності зловживань у межах вітчизняного корпоративного сектору.

Отже, рівень розвитку корпоративних відносин в Україні у сучасних економічних умовах є доволі невисоким. Потребують суттєвого вдосконалення правові та фінансові аспекти діяльності акціонерних товариств в

Україні, які, своєю чергою, повинні базуватися на прогресивних підходах до побудови власне організаційних структур управління. Досвід розвинених країн доводить ефективність діяльності акціонерних товариств за умови раціонального використання різноманітних фінансових інструментів у поєднанні з правильно вибраною стратегією розвитку корпорації.

Створення належної системи корпоративного управління стало важливою складовою структурної трансформації економіки, що зумовило розробку і впровадження поспіль уже 10 років навчальної дисципліни «Корпоративне управління» у програму підготовки фахівців за спеціальністю «Менеджмент організацій».

Введення у навчальні програми підготовки менеджерів окремого курсу з корпоративного управління дозволило інтегрувати в собі попередньо здобуті студентами знання з різних галузей економіки та управління, на основі чого студенти спеціальтету чи магістратури оволодівають теоретичними знаннями та одержують практичні навички щодо організаційних, правових і фінансових аспектів діяльності акціонерних товариств.

В результаті ґрунтовного вивчення курсу корпоративного управління та виконання наукової курсової роботи магістранти *оволодівають такими знаннями*: сутність, принципи та моделі корпоративного управління; національна правова база корпоративного управління; види цінних корпоративних паперів, форми випуску, процедура емісії; учасники корпоративних відносин та органи корпоративного управління; права та обов'язки акціонерів; особливості фінансового менеджменту та фінансового аналізу в системі корпоративного управління; причини та процедура банкрутства корпорацій;

уміють: підготувати статут та засновницькі документи акціонерного товариства; розрахувати ринкову вартість акцій; підготувати документи для проведення загальних зборів; розрахувати величину дивідендів; проаналізувати фінансову звітність акціонерного товариства та оцінити його фінансовий стан тощо.

В цьому навчально-методичному комплексі подані основні кваліфікаційні вимоги в галузі корпоративного управління; розміщена навчальна програма та плани семінарських занять з курсу; роз'яснено методологію і технологію виконання курсової роботи, наведена приблизна тематика курсових робіт з корпоративного управління; зазначені приклади оформлення змісту, написання вступу і формування висновків до курсової роботи як складових її архітекtonіки; наведений алгоритм вимог до оформлення курсової роботи, визначені та наведені поради до оформлення бібліографії. В посібнику також систематизовані зміни в діяльності корпоративних підприємств у зв'язку з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства», наведений словник сучасних понять і термінів у світлі нового Закону.

Основною метою даного навчально-методичного посібника є засвоєння узагальнених в теорії і практиці вітчизняного корпоративного управління знань з урахуванням специфіки становлення акціонерної власності у рин-

кових відносинах, вироблення в процесі виконання курсової роботи практичних навичок в прийнятті оптимальних рішень стосовно управління, організації, регулювання та мотивації всіх учасників корпоративних відносин.

Отже, після вивчення теорії і практики корпоративних вітчизняних відносин і виконання та захисту курсової роботи магістранти *умітимуть*:

- оцінювати економічну значимість, соціальну відповідальність і ефективність виробничої та управлінської корпоративної діяльності;
- визначати фінансові результати діяльності акціонерних товариств;
- відпрацьовувати варіанти, оцінювати та приймати оптимальні управлінські рішення з удосконалення управління виробництвом і персоналом;
- проводити аналіз організації виконання управлінських рішень і контроль за їх виконанням;
- вести аналіз якості управління з позицій ефективності виробництва.

Таким чином, в результаті вивчення дисципліни студенти *будуть знати та вміти використовувати*:

- теоретичні основи корпоративного управління;
- принципи корпоративного управління в сучасних умовах;
- особливості сучасних моделей корпоративного управління;
- міжнародний та вітчизняний досвід становлення корпоративного сектору;
- принципи та механізм функціонування найвищого рівня управління акціонерним товариством (загальні збори акціонерів, рада директорів, спостережна рада, ревізійні органи);
- права та обов'язки акціонерів, їх реалізацію, дотримання та захист;
- порядок виплати дивідендів та проведення ефективної дивідендної політики;
- основні елементи та принципи корпоративного контролю, механізм його здійснення, а також основні процеси ринку корпоративного контролю (злиття та поглинання);
- природу корпоративних конфліктів, способи їх уникнення та врегулювання;
- умови та методи оцінювання економічної ефективності корпоративного управління в акціонерних товариствах;
- склад основних елементів і механізм формування корпоративної культури в сучасному акціонерному товаристві.

1. КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ В ГАЛУЗІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Перелік знань, якими повинні оволодіти магістри, вивчаючи курс «Корпоративне управління»

- Суть системи корпоративного управління, місце корпоративного управління в загальній системі управління підприємством;
- зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на систему корпоративного управління;
- економічні і правові засади діяльності органів, що здійснюють корпоративне управління підприємством;
- організація, функції та повноваження загальних зборів акціонерів, спостережної ради, правління, ревізійної комісії;
- поняття і роль міжнародних стандартів корпоративного управління у підприємницькій діяльності;
- характеристика та елементи моделей корпоративного управління;
- типи, категорії та характерні ознаки акцій як пайових цінних паперів акціонерного товариства;
- поняття корпоративних фінансів, управління фінансовими ресурсами, дивідендна політика акціонерного товариства;
- інформаційний менеджмент в системі корпоративного управління;
- визначення відкритої, конфіденційної, таємної інформації, способи поширення інформації;
- сутність, задачі, форми реорганізації акціонерних товариств;
- визначення ефективності корпоративного управління, корпоративні рейтинги.

Перелік вмінь та навичок, які повинні бути сформовані у магістрів в процесі вивчення курсу «Корпоративне управління»

Загальнофункціональні вміння та навички

- Проводити аналіз системи корпоративного управління акціонерним товариством;
- впроваджувати міжнародні стандарти в практику корпоративного управління українськими підприємствами;
- формувати органи управління акціонерного товариства згідно з їхніми функціями та установчими документами;
- володіти фінансовими механізмами корпоративного управління;
- аналізувати структуру володіння акціями і види контролю за акціонерною власністю;
- вміти формувати вимоги до розкриття інформації в акціонерному товаристві;
- застосовувати та розробляти критерії оцінювання ефективності корпоративного управління на підприємстві.

Фундаментальні вміння та навички

- Відбирати найбільш придатні методи, способи, форми акціонування підприємств;
- аналізувати існуючу структуру власності, систему контролю над підприємством в умовах розмежування функцій управління та володіння;
- володіти методами та засобами прийняття управлінських рішень в системі корпоративного управління;
- засвоїти методи і процедури реорганізації акціонерних товариств.

Предметно-видові вміння та навички

- Розробляти положення про органи управління акціонерних товариств;
- вміти формувати структуру управління підприємством акціонерної форми власності;
- розробляти функціональні обов'язки посадових осіб акціонерного товариства;
- проводити аналіз фінансового стану акціонерного товариства;
- впроваджувати методи захисту прав акціонерів та контролю за акціонерною власністю;
- складати план заходів підготовки і проведення загальних зборів акціонерів;
- вміти підготувати та провести засідання правління, ревізійної комісії, спостережної ради акціонерного товариства.

2. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З КУРСУ «КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ»

Тема 1. Передумови розвитку та сутність корпоративного управління

Необхідність та передумови розвитку корпоративного управління на сучасних корпоративних підприємствах. Еволюція теоретичних підходів до корпоративного управління. Теорії корпоративного управління: теорія агентів та стейкхолдерів. Різноманітність підходів до визначення сутності корпоративного управління. Сутність корпоративного управління у широкому та вузькому розумінні. Основні постулати теорії корпоративного управління. Основні завдання корпоративного управління. Відмінність корпоративного управління від загального менеджменту.

Тема 2. Учасники корпоративних відносин

Відносини власника і менеджера. Акціонери, їх статус, загальна характеристика прав та обов'язків. Групи акціонерів та їх участь в управлінні акціонерним товариством. Контрольний пакет акцій і контроль над діяльністю акціонерного товариства. Типові порушення прав акціонерів. Захист прав акціонерів. Торговці цінними паперами та організатори торгівлі як учасники корпоративного управління. Роль Національної депозитарної системи України у корпоративному менеджменті. Корпоративне управління і держава.

Тема 3. Загальна система органів управління сучасним акціонерним товариством

Загальні збори акціонерів як вищий орган управління акціонерним товариством: компетенція та організаційні засади проведення. Правління акціонерного товариства: компетенція, порядок створення та роботи. Суть і функції ревізійних органів в акціонерному товаристві. Особливості діяльності, роль та функції корпоративного секретаря.

Тема 4. Принципи та стандарти корпоративного управління

Загальна характеристика принципів корпоративного управління. Сутність принципів корпоративного управління ОЕСР. Принципи Міжнародної мережі з корпоративного управління. Принципи корпоративного управління ЄБРР. Принципи корпоративного управління Конфедерації Європейських Асоціацій Акціонерів. Принципи корпоративного управління в Україні. Кодекси корпоративного управління в акціонерних товариствах.

Тема 5. Моделі корпоративного управління

Сутність та основні ознаки моделі корпоративного управління. Англо-американська модель. Особливості формування органів управління. Роль менеджменту в американських корпораціях. Континентальна (німецька) модель. Специфіка корпоративного управління в Європі. Роль банків в корпоративному менеджменті. Японська модель. Поняття кейрецу. Роль уряду в управлінні корпораціями. Особливості становлення моделі корпоративного управління в Україні.

Тема 6. Корпоративний контроль

Сутність і форми корпоративного контролю. Ринок корпоративного контролю. Сегменти та учасники ринку корпоративного контролю. Процеси ринку корпоративного контролю (реорганізація, злиття, поглинання, виділення, розділення). Рівень корпоративного контролю. Класифікація процесів злиття та поглинання. Характеристика процесів злиття та поглинання з точки зору узгодженості, направленості, галузевості, географії, національності; з точки зору вартості, інструментарію, джерел фінансування, завершеності, відкритості та звітності.

Тема 7. Корпоративні конфлікти

Природа корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах. Типологія корпоративних конфліктів. Шляхи подолання корпоративних конфліктів в сучасних акціонерних товариствах. Конфлікт інтересів в корпоративному управлінні.

Тема 8. Корпоративна культура

Поняття корпоративної культури. Механізм формування корпоративної культури. Культурні та соціально-поведінкові складові формування корпоративної культури акціонерних товариств. Особливості корпоративної культури у вітчизняних акціонерних товариствах.

Тема 9. Оцінювання ефективності корпоративного управління акціонерним товариством

Визначення сутності та умови ефективності корпоративного управління акціонерними товариствами. Методичні інструменти оцінювання економічної ефективності корпоративного управління акціонерним товариством (якісні та кількісні методи). Вплив ефективності корпоративного управління на інвестиційну привабливість підприємства. Використання індексів і рейтингу корпоративного управління у національній та світовій практиці.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Господарські товариства як основа ринкової економіки

1. Суть, економічні риси, види та порядок створення господарських товариств.

Некорпоративні господарські товариства.

2. Суть, види та особливості діяльності акціонерних товариств.

3. Нормативно-правове регулювання акціонерних товариств в Україні.

Тема 2. Корпоративне управління і держава

1. Взаємозв'язок корпоративного управління і держави.

2. Держава як суб'єкт корпоративного управління.

3. ФДМУ: роль і значення у корпоративному управлінні.

4. ДКЦПФР: місце та роль у корпоративному управлінні.

Тема 3. Загальні збори акціонерів як вищий орган управління акціонерним товариством

1. Компетенція загальних зборів акціонерів.
2. Скликання та підготовка до проведення загальних зборів акціонерів.
3. Організаційні засади проведення загальних зборів акціонерів.
4. Роль корпоративного секретаря у проведенні загальних зборів акціонерів.

Тема 4. Принципи та стандарти корпоративного управління у розвинутих країнах світу

1. Принципи та національні стандарти корпоративного управління у США.
2. Корпоративне управління в Нідерландах.
3. Німецький кодекс корпоративного управління.
4. Швейцарський кодекс найкращої практики корпоративного управління.

Тема 5. Модель корпоративного управління в Україні

1. Особливості становлення моделі корпоративного управління в Україні.
2. Основні риси вітчизняної моделі корпоративного управління.
3. Порівняльна характеристика моделей корпоративного управління.

Тема 6. Розкриття інформації про акціонерне товариство

1. Інформаційна політика акціонерного товариства (умови, система, рівні розкриття інформації).
2. Розкриття інформації акціонерного товариства про розміщення цінних паперів.
3. Розкриття регулярної та особливої інформації про емітента.

Тема 7. Дивідендна політика

1. Дивідендна політика: сутність та форми реалізації.
2. Фактори, що визначають дивідендну політику.
3. Порядок виплати дивідендів.
4. Дивідендна політика і регулювання курсу акцій.

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

3.1. Загальні положення

Курсова робота є одним із важливих видів індивідуальної роботи студентів, рівень підготовки якої свідчить про ступінь засвоєння ними здобутих знань. Основна мета курсової роботи з корпоративного управління – вивчення та аналіз одного з питань теорії та практики становлення корпоративних відносин.

Курсова робота повинна відображати здатність студента працювати з науковою літературою, поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю, розробляти і формулювати обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення процесів корпоративного управління, які були проаналізовані в роботі.

Тема курсової роботи повинна бути актуальною, а об'єкт дослідження – відповідати обраній темі.

Мета курсової роботи – систематизувати, закріпити та розширити теоретичні знання, поєднати їх з практичними матеріалами, ознайомитися з методами, напрацьованими іншими дослідниками, а також науково обґрунтувати результати власних досліджень.

Зміст роботи та якість її оформлення повинні відповідати сучасним вимогам до таких робіт. При оцінюванні курсової роботи береться до уваги не лише якість самої курсової роботи, а й відповідність її оформлення стандартам. В іншому випадку невідповідність в оформленні курсової роботи державним стандартам і встановленим вимогам може суттєво вплинути на остаточну оцінку роботи. Тому її оформленню треба приділити особливу увагу.

3.2. Вимоги до структури курсової роботи

Тема курсової роботи затверджується науковим керівником і має відповідати певному напрямку, який характеризує ту чи іншу категорію корпоративного управління.

Тема курсової роботи формулюється на підставі загального ознайомлення з конкретною проблемою, яку необхідно вивчити на рівні теоретичного та практичного аналізу. На цій стадії необхідно науково і практично обґрунтувати напрям дослідження, причини вибору теми та її актуальність.

Підготовка курсової роботи потребує систематизації теоретичних знань і поєднання їх з практичними матеріалами.

Рекомендована тематика розробляється і систематично переглядається з урахуванням ступеня актуальності тем. Однак необхідно зазначити, що студент має право запропонувати власну тему курсової роботи в разі об-

грунтування доцільності розробки запропонованої теми. Вибрана тема узгоджується з науковим керівником.

Рекомендується така структура курсової роботи:

➤ вступ (розкриття актуальності вибраної теми, об'єкта і предмета дослідження, мети й основних завдань, застосованих методів, новизни дослідження, практичного значення результатів аналізу);

➤ перший розділ – теоретична частина (огляд літературних джерел з вибраної теми, аналіз відповідних темі понять, наукових положень, ступеня розробленості проблеми);

➤ другий розділ – практична частина (практичний аспект теми, що досліджується);

➤ третій розділ – проектна частина (інновації та шляхи вдосконалення досліджуваного питання);

➤ висновки;

➤ список використаних джерел;

➤ додатки.

Обов'язковим для курсової роботи є ґрунтовний план, який містить: вступ, три розділи з кількома підпунктами, висновки, список використаних джерел і додатки.

3.3. Рекомендований зміст структурних підрозділів курсової роботи

У *вступі* курсової роботи потрібно коротко викласти такі питання.

Шляхом критичного аналізу наукових літературних джерел обґрунтувати актуальність вибраної теми та показати не розв'язані в цьому науковому напрямку проблеми. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми та необхідність її дослідження.

Сформулювати мету роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети.

Визначити об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт – це процес або явище стосовно проблемної ситуації, вибраний для вивчення. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, що є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага студента, оскільки предмет дослідження визначає тему курсової роботи.

Обов'язковим елементом вступу є також визначення конкретних наукових методів, які використовуються в курсовій роботі, зазначення наукової новизни дослідження та практичного значення роботи. (Приклад вступу поданий на с. 20 – 22; с. 25 – 27 даного навчально-методичного посібника).

Обсяг вступу – 2–3 сторінки.

Перший розділ є узагальненим теоретичним дослідженням, мета якого – систематизація здобутих теоретичних знань з корпоративного управління відповідно до вибраної конкретної теми.

У розділі аналізуються різні наукові точки зору щодо досліджуваних проблем, наводиться огляд літературних джерел, проводиться їх критичний аналіз та узагальнення. В огляді літератури необхідно окреслити основні етапи розвитку наукової думки за проблемою, що досліджується.

Обов'язково повинні бути посилання на використані джерела. Обсяг першого розділу – не більше 35% від загального обсягу курсової роботи.

Другий розділ – практичний. В ньому висвітлюється практичний аспект дослідження вибраної теми. Мета цього етапу дослідження – на конкретному практичному прикладі провести дослідження з вибраної тематики.

На цьому етапі необхідно широко використовувати методи і принципи наукового дослідження: методи формальної логіки (індукцію і дедукцію), системні методи (дослідження операцій, теорію управління тощо), аналітичні та логічні методи – для аналізу стану й розвитку об'єкта та предмета дослідження; структурно-функціональні, спостереження та порівняння – для визначення основних напрямів розвитку; економіко-математичні – для оцінювання показників і процесів, що аналізуються; економіко-статистичні, групування і вибіркові спостереження – для порівняльного оцінювання підсумків.

Цей розділ має містити фактичні дані щодо практичного матеріалу з вибраної проблематики.

Результати аналізу даних треба подати в таблицях, діаграмах, графіках тощо. Обсяг другого розділу – 30% від загального обсягу курсової роботи.

Третій розділ – це проектна частина, де потрібно запропонувати заходи, прийоми, методи, підходи, механізми підвищення ефективності досліджуваного процесу, або аспекти, фактори, питання, на які повинна бути спрямована основна увага при проведенні певних досліджень. У цьому розділі треба навести пропозиції з удосконалення та впровадження у практичну діяльність аспектів корпоративного управління, що були досліджені в першому розділі.

У **висновках** мають бути наведені наукові та практичні результати, одержані в результаті дослідження. За змістом висновки пов'язуються зі структурою роботи і впливають із завдань дослідження.

Висновки повинні бути досить конкретними, стислими та повною мірою відображати матеріал, викладений в курсовій роботі. (Приклад висновків подано на с. 22 – 23; с. 26 – 27 цього навчального посібника).

Список використаних джерел

Список літератури містить всі джерела інформації, що використовувалися при написанні курсової роботи (Додаток Д).

Додатки

За необхідності до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття курсової роботи:

- таблиці допоміжних цифрових даних;
- проміжні математичні доведення, формули і розрахунки;
- впровадження, розрахунки економічного ефекту;
- інструкції та методики, опис алгоритмів і програм розв'язання задач, які розроблені у процесі виконання роботи;
- ілюстрації допоміжного характеру.

3.4. Загальні вимоги щодо оформлення курсової роботи

Курсова робота повинна бути виконана й оформлена з додержанням вимог до наукових робіт. Оптимальний обсяг курсової роботи – 30–35 друкованих сторінок, список використаної літератури – близько 20 джерел.

Обов'язковою вимогою до курсової роботи є написання її державною мовою, за винятком списку використаної літератури, де використане джерело записується мовою видання. Цитати з цих джерел наводяться в тексті виключно українською мовою.

Текст курсової роботи набирається на комп'ютері на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210 × 297 мм). Сторінки обмежуються полями: ліве – 25 мм, верхнє та нижнє – 20 мм, праве – 10 мм. Відстань між заголовком і текстом – 15–20 мм. Шрифт – чорного кольору. Щільність тексту однакова по всій роботі. Сторінка повинна містити не менше 28–30 рядків по 57–60 знаків у кожному (з урахуванням інтервалів).

Рекомендована гарнітура – Times New Roman, кегль – 14, інтервал між рядками – 1,5.

Курсова робота має бути надрукована чітко, без помилок і виправлень. Текст курсової роботи може ілюструватись рисунками, схемами, графіками, діаграмами та таблицями.

Курсова робота починається з титульної сторінки за формою, наведеною в додатку А. Це перша сторінка курсової роботи, яку включають до загальної нумерації сторінок, але не нумерують. Далі номер сторінки проставляють у правому нижньому кутку аркуша. За титульною сторінкою наводяться послідовно зміст, вступ, розділи в порядку подання, висновки, список використаних джерел, додатки.

Всі вони починаються з нової сторінки, а кожен з підрозділів – після закінчення попереднього.

Текст основної частини курсової роботи поділяють на розділи та підрозділи. Кожну структурну частину роботи починають з нової сторінки.

Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично відносно тексту.

Заголовки підрозділів друкуються малими літерами (крім першої великої) з абзацу. В кінці заголовка крапки не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Нумерація розділів та підрозділів

Номер розділу ставиться після слова «РОЗДІЛ», після номера крапка не ставиться, потім з нового рядка друкується заголовок розділу.

Підрозділи нумеруються в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між ними ставиться крапка. У кінці номера підрозділу має стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). У тому самому рядку дається заголовок підрозділу.

Порядок посилань на літературні джерела

Посилання на наукові літературні джерела в тексті наводяться у квадратних дужках []. Це може бути посилання на джерело в цілому або на джерело із зазначенням конкретної сторінки.

Наприклад.

➤ «Кількість акціонерних товариств в економіці України у 2010 році становила 29 тис. [3, с. 45]».

➤ «Дана ситуація відповідає виконанню вимог статті 24 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу» щодо інформування емітентами цінних паперів громадськості про своє господарсько-фінансове становище і результати діяльності [8]».

➤ «Протиріччя розвитку сучасних корпоративних відносин в Україні розглядаються у працях [1–5]».

➤ «Агентство корпоративних новин за підтримки Українського інституту розвитку фондового ринку проінформувало, що згідно з рішенням ДКЦПФР № 221 від 03.06.2010 р. оприлюднення звітності публічних товариств має бути на веб-сайті www.corporation.com.ua [10]».

➤ «Суперечності процесів трансформування відкритих і закритих акціонерних товариств у публічні і приватні детально розглянуті у працях Ю. Петруні і В. Євтушевського [6, с. 25–38; 9, с. 114–130]».

➤ «Методи та форми врегулювання корпоративних конфліктів у вітчизняному корпоративному секторі ґрунтовно висвітлені у статті [7]».

Цифри у квадратних дужках відповідають порядковому номеру джерела у списку використаних джерел.

Ілюстрації

До ілюстрацій належать рисунки, схеми, графіки, діаграми.

Ілюстрації повинні мати назву, яку розміщують після номера ілюстрації. За потреби ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (текст під рисунком). Ілюстрації (схеми, графіки, діаграми) і таблиці варто наводити в роботі безпосередньо після тексту за першою згадкою або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації. Ілюстрацію, більшу за формат А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або в додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій в додатках. Номер ілюстрації складається

з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між ними ставиться крапка.

Наприклад:

Рис. 1.2. (другий рисунок першого розділу).

Номер рисунка, його назва і пояснювальні підписи розміщуються послідовно під ним. Якщо в курсовій роботі один рисунок, то його нумерують за загальними правилами.

Наприклад:

Рис. 1.2. Структурні елементи внутрішньокорпоративного управління

Таблиці

У таблицях наводяться цифрові дані. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назва і слово «Таблиця» починаються з великої літери. Слово «Таблиця» друкують праворуч, над правим верхнім кутом заголовка таблиці один раз, на інших сторінках пишуть «Продовження табл...». Назви не підкреслюють.

Заголовки колонок повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з малих, якщо вони становлять одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони самостійні. Висота рядків – не менше 8 мм. Колонку з порядковими номерами рядків до таблиці не включають.

Приклад побудови таблиці:

Таблиця (номер)

Заголовок таблиці

Головка	Заголовки граф		
	Підзаголовки граф		Підзаголовки граф
	Горизонтальні рядки		

Боковик
(заголовки рядків)

Графи (колонки)

Таблицю розміщують після першого згадування у тексті так, щоб її можна було читати без повороту опалітуреного блока роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на іншу сторінку. В такому разі зазначають: Продовження табл. Таблицю з великою кількістю колонок можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах однієї сторінки.

Якщо цифрові або інші дані в будь-якому рядку таблиці не наводяться, то в ньому ставиться риска (–). На всі таблиці повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «... у табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Формули

Формули і рівняння треба виділяти з тексту вільними рядками та позначати певним номером, написаним у дужках.

Наприклад:

Ціна акції розраховується за формулою:

$$P = \frac{D}{(K - g)}, \quad (3.1)$$

де P – ціна акції,

D – очікуваний розмір дивіденду;

K – вартість нерозподіленого прибутку;

g – темп росту ціни акцій.

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба наводити безпосередньо під формулою у послідовності, наведеній у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Вище і нижче від кожної формули потрібно залишити «пустий» рядок. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (–), множення (×) і ділення (:).

Формули (якщо їх більше, ніж одна) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули у круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу). Посилання на формули вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад «... у формулі (3.1)».

Список використаних джерел

Наукове дослідження завершується списком використаних джерел. Відомості про джерела, що містяться у списку, необхідно давати відповідно до вимог державних стандартів, зокрема: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання [Текст] : (ГОСТ 7.1–2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – Чинний з 2007–07–01. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).

Методичні рекомендації щодо підготовки та редагування бібліографічних посібників у виданнях / [уклад.: П. М. Сенько, О. М. Устіннікова] ; Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». – К. : Кн. палата України, 2008. – 70 с.

Оформлення вихідних відомостей у виданнях : метод. рек. / уклад. Г. М. Плиса. – К. : Кн. палата України, 2007. – 52 с.

Джерела можна розміщувати:

- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків (такий спосіб є найпоширеніший та універсальний);
- у хронологічному порядку;
- за послідовністю посилань у тексті.

Авторів з однаковими прізвищами подають в алфавітному порядку їхніх ініціалів; праці одного автора – за алфавітом перших літер назв його праць; праці одного автора з однаковою назвою – за хронологією.

Спочатку наводять літературу, видану кирилицею, далі – латиною і мовами з особливою графікою (за алфавітом назв мов – арабською, вірменською, грузинською тощо). Публікації мовами з особливою графікою подають в українській транслітерації або в перекладі українською мовою.

Крім того є певний порядок розташування літературних джерел: нормативні акти (закони, постанови та ін.); книжкові видання; статті в журналах та інших періодичних виданнях; матеріали з Інтернету.

Основна вимога до використаних джерел – єдине оформлення і дотримання чинного державного стандарту на бібліографічний опис видань (ГОСТ 7.1–84).

Наприклад:

1. Закон України «Про акціонерні товариства» // Відомості Верховної Ради України, 2008. – № 50–51, ст. 384.
2. Небава М. І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання : навч. посібник / М. І. Небава. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 295 с.

Додатки

Додатки оформляють як продовження курсової роботи на прикінцевих її сторінках, зазначаючи їх у порядку посилань у тексті. Кожний додаток починається з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований вгорі малими літерами з першої великої симетрично щодо тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додатки».

Додатки позначаються послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: Додаток А, Додаток Б і т. д. Один додаток позначається як Додаток А.

3.5. Вимоги до захисту курсової роботи

Виконану та оформлену курсову роботу студент подає науковому керівнику, який пише рецензію, де зазначає її теоретичний рівень, глибину виконаних досліджень, доцільність і обґрунтованість рекомендацій, формулює висновок (рекомендована чи не рекомендована робота до захисту).

Курсову роботу студент захищає прилюдно в навчальній групі. Доповідь, як правило, триває близько 5–7 хвилин. Орієнтовна структура доповіді повинна відображати структуру курсової роботи. Особливу увагу необхідно приділити характеристичні власного внеску в розробку проблеми.

Після доповіді студент відповідає на поставлені запитання. Під час захисту оцінюються: якість виконаної студентом курсової роботи, рівень знань і набутих навичок за темою, вміння аналізувати практику корпоративного управління, логічно та аргументовано викладати думки, відповідати на запитання.

4. ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ СТРУКТУРИ, ВСТУПУ Й ВИСНОВКІВ КУРСОВОЇ РОБОТИ

4.1. Тема 1. Врегулювання корпоративних конфліктів

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Корпоративний конфлікт та його роль у корпоративному управлінні.....	6
1.1. Природа й економічний зміст корпоративного конфлікту.....	6
1.2. Різновиди корпоративних конфліктів.....	10
1.3. Рейдерство й гринмейл як специфічна форма корпоративних конфліктів.....	12
Розділ II. Врегулювання корпоративних конфліктів.....	15
2.1. Специфіка корпоративних конфліктів в економіці України.....	15
2.2. Способи врегулювання корпоративних конфліктів.....	18
Розділ III. Перспективи розвитку діяльності з врегулювання корпоративних конфліктів в Україні.....	22
Висновок.....	28
Список використаної літератури.....	32
Додатки.....	35

ВСТУП

Корпоративна поведінка – це поняття, що охоплює різноманітні дії, пов'язані з управлінням акціонерними товариствами. Корпоративна поведінка впливає на економічні показники діяльності акціонерних товариств та на їх здатність залучати капітал, необхідний для економічного зростання. Важливим об'єктивним елементом корпоративної поведінки є корпоративний конфлікт.

В основі корпоративних конфліктів лежать економічні інтереси його учасників. Причиною деяких конфліктів є протиріччя чинного вітчизняного законодавства. Учасниками корпоративного конфлікту завжди є акціо-

нери, менеджмент або саме акціонерне товариство як юридична особа. Зовнішні інвестори, як правило, вступають у корпоративний конфлікт, стаючи акціонерами. В окремих випадках учасником конфлікту стає держава або територіальні владні структури.

Отже, актуальність теми даної курсової роботи пояснюється тим, що в сучасному українському економічному середовищі корпоративні конфлікти набувають найрізноманітніших форм, наносячи серйозний збиток й учасникам конфлікту, й суспільству в цілому.

Методологічною основою курсової роботи є праці відомих українських вчених-економістів, різні нормативні й законодавчі акти. Темі розвитку корпоративних відносин, суперечностей у їх функціонуванні, врегулювання корпоративних конфліктів присвячували свої публікації такі українські вчені, як І. Бондар, П. Дем'яненко, В. Євтушевський, Д. Задихайло, О. Кібенко, А. Козаченко, П. Кухарчук, Л. Лімонова, Г. Назарова, Ю. Петруня, О. Чумаченко, А. Чухно та інші.

Об'єктом курсової роботи є корпоративні конфлікти, що виникають у процесі функціонування корпоративних відносин. *Предметом* курсової роботи є діяльність з врегулювання корпоративних конфліктів.

Мета курсової роботи полягає в аналізі сутності корпоративних конфліктів, вивченні причин і способів їхнього вирішення в економіці України.

Відповідно до зазначеної мети виникає необхідність вирішення таких завдань:

- з'ясувати природу й сутність корпоративного конфлікту;
- виявити типологію корпоративних конфліктів;
- визначити способи врегулювання корпоративних конфліктів;
- вивчити специфіку виникнення корпоративних конфліктів в Україні;
- визначити перспективи розвитку діяльності з врегулювання корпоративних конфліктів в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в нижчевикладеному.

➤ Виявлено природу корпоративного конфлікту, який визначається як розбіжності інтересів між акціонерами й менеджерами у зв'язку з порушенням прав акціонерів, які призводять до позовів до суспільства, що контролює акціонера або керуючого за суттю прийнятих ним рішень, дострокового припинення повноважень органів управління, суттєвої зміни в складі акціонерів.

➤ З'ясовано причини виникнення корпоративних конфліктів, до яких відносять інформаційну закритість компаній, відсутність ефективного механізму залучення керуючих до відповідальності, слабкий внутрішній контроль стану корпоративного управління в компанії, слабкий судовий контроль за корпоративними суперечками.

➤ Досліджено типологію корпоративних конфліктів, яку, в умовах сучасної дійсності, необхідно будувати, ґрунтуючись на декількох критеріях: за широтою охоплення корпоративних конфліктів всієї сфери корпоративних відносин, за його конкретними учасниками, а також за його вузловим

предметом, тобто основною метою, яку ставлять перед собою учасники конфлікту. Визначення типу корпоративного конфлікту, що виник, є дуже важливою ланкою в ланцюжку його наступного врегулювання.

➤ Розкрито способи регулювання корпоративних конфліктів, які можна умовно розділити на дві основні групи: це заходи попередження корпоративних конфліктів, а також способи врегулювання корпоративних конфліктів, які вже виникли. До другої групи відносять: використання Кодексу корпоративної поведінки для врегулювання корпоративних конфліктів, врегулювання корпоративних конфліктів традиційним (адміністративно-правовим) методом, а також використання альтернативних методів. Для досягнення максимального ефекту ці методи необхідно використовувати як окремо, так і поєднуючи один з одним, для досягнення синергетичного ефекту.

➤ Доведено, що для повного вивчення специфіки виникнення корпоративних конфліктів в Україні необхідно відстежити весь розвиток корпоративних конфліктів: від початку перерозподілу власності в нашій країні й донині. Помітною тенденцією останніх декількох років в економіці України стало збільшення кількості недружніх корпоративних захоплень.

➤ Удосконалено модель корпоративного управління, яка запобігатиме рейдерському тиску при розподілі та перерозподілі корпоративної власності, зокрема через зміну процедури проведення загальних зборів акціонерів, підвищення прозорості документального забезпечення корпоративної діяльності, зростання рівня контролю за управлінням компанією.

Практична значимість курсової роботи полягає у виявленні типів корпоративних конфліктів, форм прояву, причин виникнення й способів подолання, що становить інтерес для керівників і фахівців акціонерних товариств, голів і членів рад директорів, юристів, великих і дрібних акціонерів.

ВИСНОВОК

1. Доведено, що природу виникнення корпоративного конфлікту потрібно відшукувати в самій суті акціонерної власності. Корпоративний конфлікт визначається як розбіжності інтересів між акціонерами й менеджерами у зв'язку з порушенням прав акціонерів, які призводять до позовів до суспільства, що контролює акціонера або керуючого по суті прийнятих їм рішень, достроковому припиненню повноважень органів управління, суттєвої зміни в складі акціонерів.

2. Виявлено причини виникнення корпоративних конфліктів, до яких відносять інформаційну закритість компаній, відсутність ефективного механізму залучення керуючих до відповідальності, слабкий внутрішній контроль стану корпоративного управління в компанії, слабкий судовий контроль за корпоративними суперечками.

3. Досліджено типологію корпоративних конфліктів, яку в умовах сучасної дійсності, необхідно будувати, ґрунтуючись на декількох критеріях: за широтою охоплення корпоративних конфліктів всієї сфери корпоратив-

них відносин, за його конкретними учасниками, а також за його вузловим предметом, тобто основною метою, яку ставлять перед собою учасники конфлікту. Визначення типу корпоративного конфлікту, який виник, є дуже важливою ланкою в ланцюжку його наступного врегулювання.

4. Показано, що в Україні останнім часом все частішають такі специфічні форми корпоративних конфліктів, як грінмейл і рейдерство. Грінмейл являє собою зловживання правом з боку акціонера для підвищення вартості викупу належних йому акцій, а за суттю є формою корпоративного шантажу, до якого вдаються компанії, що вирішили через «зловживання правом» зазіхнути на чужу власність. Рейдерство – це захоплення акцій підприємства з метою встановлення над ним контролю. Рейдери – це компанії, які змінюють структуру власності на підприємствах-жертвах на свою користь, або на користь якихось анонімних замовників.

5. Розкрито способи регулювання корпоративних конфліктів, які можна умовно розділити на дві основні групи: заходи попередження корпоративних конфліктів, а також способи врегулювання корпоративних конфліктів, які вже виникли. До другої групи відносять: використання Кодексу корпоративної поведінки для врегулювання корпоративних конфліктів, врегулювання корпоративних конфліктів традиційним (адміністративно-правовим) методом, а також використання альтернативних методів. Для досягнення максимального ефекту ці методи необхідно використовувати як окремо, так і сполучаючи один з одним, для досягнення синергетичного ефекту.

6. Доведено, що для повного вивчення специфіки виникнення корпоративних конфліктів в Україні необхідно відстежити весь розвиток корпоративних конфліктів: від початку перерозподілу власності в нашій країні й донині. Аналіз показав, що сьогодні лідерство у конфліктах за паливно-енергетичним комплексом, на другому місці – будівництво, на третьому – хімічна галузь. Отже, корпоративними конфліктами охоплені всі значимі галузі нашої економіки. Помітною тенденцією останніх декількох років в економіці України стало збільшення кількості недружніх корпоративних захоплень, що супроводжуються зміною корпоративного контролю й перерозподілом власності. У 2010 році обсяг угод за злиттям і поглинанням був на \$10 млрд. менше в порівнянні з 2011 роком. Такі тенденції наводять на думку про необхідність кардинальних змін як у законодавстві, так і в управлінні окремими компаніями.

7. Розкрито основні організаційно-економічні суперечності розвитку корпоративних відносин в Україні, що дозволяє виокремити найбільш актуальні з них, зокрема, частина неузгодженостей функціонування корпоративного сектору поступово втрачає свою гостроту, а саме: знижується актуальність проблеми невисокого рівня корпоративної культури, незбалансованості системи фінансового посередництва, відсутності окремого законодавчого акта, що регулює діяльність акціонерних товариств.

8. Доведено, що зовнішньокорпоративні відносини потребують негайного втручання з боку держави, зокрема у сфері законодавчого забезпе-

чення корпоративної діяльності та управління державною часткою власності у статутному фонді корпорацій. Частина проблем може бути вирішена самими учасниками корпоративних відносин, проте для цього необхідно дотримуватись певних правил поведінки при здійсненні корпоративної діяльності, а також ставити довгострокові інтереси компанії вище поточних потреб.

9. Виявлено, що система зовнішньокорпоративних відносин суттєво страждала від непрозорої діяльності державних органів, що призводило до значних проблем у функціонуванні не лише державного корпоративного сектору, але й корпоративного сектору в цілому. Наявність суперечностей у корпоративному законодавстві, а також відсутність контролю за його дотриманням призвели до появи специфічного типу корпоративної поведінки, що характеризується жорсткістю, недотриманням законів, зловживаннями. Варто зазначити, що економічна криза показала всі слабкі сторони системи корпоративних відносин в Україні.

4.2. Тема 2. Розвиток корпоративних відносин у ринковій економіці

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження корпоративних відносин.....	6
1.1. Основні передумови формування корпоративної діяльності.....	6
1.2. Сутність та структуризація корпоративних зв'язків.....	8
1.3. Досвід розвинених країн у формуванні системи корпоративних відносин.....	12
Розділ 2. Тенденції розвитку корпоративних відносин в умовах ринкових перетворень.....	14
2.1. Інституційні чинники впливу на розвиток корпоративних відносин.....	14
2.2. Тенденції розвитку ринку цінних паперів в Україні.....	18
2.3. Основні суперечності в становленні та розвитку корпоративних відносин.....	22
Розділ 3. Вдосконалення корпоративних відносин в Україні.....	25
Висновок.....	29
Список використаної літератури.....	32
Додатки.....	34

ВСТУП

Стан вітчизняної економіки значною мірою залежить від рівня розвитку корпоративних відносин. Останні займають вагоме місце в системі економічних зв'язків. Корпоративні відносини, що функціонують у межах акціонерного сектору, створюють потужний організаційно-економічний потенціал. Фактично, корпорації є рушійною силою перетворень у вітчизняному господарстві. Динамічний розвиток корпоративних відносин є одним з найбільш суттєвих наслідків становлення ринкової економіки.

Для системи вітчизняних корпоративних відносин характерна значна кількість проблем, пов'язаних як з об'єктивними причинами, так і з суб'єктивними прорахунками. До основних проблем розвитку корпоративних відносин можна віднести такі: недосконале законодавство, незбалансоване державне управління, недотримання прав міноритарних акціонерів, неефективну дивідендну політику, відсутність розвиненого фондового ринку. В таких умовах важливо здійснити дослідження теоретичних і практичних сторін розвитку корпоративних відносин в Україні та виробити рекомендації щодо вирішення основних суперечностей, які супроводжують їх розвиток.

Вітчизняні корпоративні відносини розвиваються в складних економічних умовах. Нестабільність системи господарювання виявляється у коливаннях економічної кон'юнктури, яка поглиблюється кризовими явищами в економіці. На думку деяких дослідників, корпоративні відносини в Україні перебувають на етапі свого становлення. Стан деяких галузей господарства не завжди відповідає динаміці розвитку корпоративних відносин. Функціонування останніх випереджає ступінь розвиненості інституційного середовища, в якому вони діють, зокрема це виявляється у незбалансованій діяльності органів влади стосовно учасників корпоративних відносин, низькому рівні корпоративної культури, наявності зловживань у межах вітчизняного корпоративного сектору.

Відповідно, вітчизняний акціонерний сектор не можна назвати соціально орієнтованим, хоча законодавчі акти стосовно цього питання приймаються з урахуванням потреб суспільства, тому основна мета акціонерних товариств, яка полягає у максимізації прибутку, коригується державою для врахування інтересів різних суспільних верств.

Необхідність теоретичного обґрунтування особливостей розвитку корпоративних відносин в ринковій економіці та пошук шляхів для вдосконалення системи корпоративних зв'язків обумовлюють актуальність курсової роботи та її структуру.

Стан наукової розробки проблеми. Дослідженням розвитку корпоративних відносин у вітчизняних умовах займалися такі українські вчені-економісти: І. Бондар, З. Борисенко, А. Воронкова, П. Дем'яненко, В. Євтушевський, Д. Задихайло, О. Кібенко, А. Козаченко, П. Кухарчук, Л. Лімонова, І. Малий, В. Мандибуря, Г. Назарова, Ю. Петруня, С. Румянцев,

М. Свердан, В. Сизоненко, Р. Сорока, Н. Хвесюк, О. Чумаченко, А. Чухно та інші.

Аналіз праць, присвячених різним аспектам розвитку корпоративних відносин загалом та в Україні зокрема, виявляє недостатнє висвітлення деяких питань, а також наявність суперечливості наукових позицій. Переважна більшість вітчизняних досліджень, на відміну від зарубіжних, присвячена недолікам функціонування корпоративних відносин, проте недостатньо висвітленими залишаються проблеми структуризації корпоративних відносин, аналізу інституційних чинників, що впливають на розвиток корпоративних зв'язків, формування корпоративної культури вітчизняних компаній.

Об'єктом дослідження є система економічних відносин з приводу формування та розвитку корпоративного сектору в економіці України.

Предметом дослідження є процес розвитку корпоративних відносин в Україні, його суперечності та механізми їх узгодження.

Мета курсової роботи полягає у вивченні процесу розвитку корпоративних відносин в Україні, а також у розробці рекомендацій щодо узгодження інтересів різних учасників корпоративної діяльності.

Для досягнення мети у роботі поставлені такі завдання:

- розглянути досвід розвинених країн у формуванні корпоративних відносин та висвітлити перспективи становлення вітчизняної моделі корпоративного управління;
- визначити вплив інституційних чинників на розвиток корпоративних відносин в Україні;
- дослідити функціонування корпоративних відносин в умовах економічної нестабільності з метою виявлення основних негативних тенденцій їх розвитку;
- проаналізувати основні особливості внутрішньокорпоративних відносин та зовнішньої сфери корпоративних відносин в Україні;
- обґрунтувати перспективи вдосконалення економічного механізму (інструментів, регуляторів, стимулів і заходів) розвитку корпоративних відносин;
- розробити рекомендації з удосконалення корпоративних зв'язків у вітчизняній економічній системі.

Методи дослідження ґрунтуються на загальнонаукових та спеціальних методах пізнання. В роботі використовуються такі наукові методи: метод абстрагування, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, історичного аналізу, порівняльного аналізу. Ці методи використовувались при дослідженні різних моделей корпоративного управління, для структуризації корпоративних зв'язків, при дослідженні теорій корпоративних відносин, при визначенні сутності економічної категорії “корпоративні відносини” тощо. Економіко-статистичні методи застосовувались при аналізі сучасного стану корпоративного сектору в Україні, метод системного підходу – при дослідженні систем внутрішньо- та зовнішньокорпоративних відносин. Графіч-

ний та статистичний методи використовувалися для побудови таблиць і графіків.

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні дані Комітету державного майна України, Державного комітету статистики України, Кабінету Міністрів України, а також законодавчі акти, статистичні щорічники, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблеми розвитку корпоративних відносин, періодичні та наукові видання, монографії та матеріали науково-практичних конференцій.

Новизна дослідження полягає у тому, що:

➤ систематизовано чинники впливу (ментальні особливості, нормативна база, перехідний характер економіки, глобалізаційні процеси, історичні передумови, релігійний світогляд, виникнення міжнародних кодексів корпоративної поведінки, інтеграційні процеси, ідеологічне підґрунтя) на розвиток вітчизняної корпоративної культури;

➤ обґрунтовано необхідність дотримання балансу між частками приватних та державних акцій у державному корпоративному секторі, зокрема у сфері відносин між державою-акціонером та іншими учасниками корпоративних відносин;

➤ визначено основні інтереси міноритарних акціонерів, зокрема виявлено основні вади у взаємодії між акціонерними товариствами та дрібними акціонерами, а саме: нерегулярність отримання дивідендів або їх відсутність, недостатній рівень розкриття інформації про діяльність товариства;

➤ досліджено суперечності у нормативно-економічному регулюванні корпоративного сектору в Україні, зокрема у сфері перетворення відкритих та закритих акціонерних товариств на приватні та публічні, правил проведення загальних зборів акціонерів, процедури відчуження акцій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що їх використання дозволить пом'якшити основні суперечності, які виникають у процесі корпоративних відносин як на рівні окремих акціонерних товариств, так і на рівні зовнішньокорпоративної діяльності.

ВИСНОВКИ

Дослідження розвитку корпоративних відносин в Україні дає змогу вести певні узагальнені підходи до вирішення основних проблем цього процесу.

1. Досліджено процес розвитку корпоративних відносин в Україні, що дозволило визначити їхню сутність та структуру. Корпоративні відносини визначаються як сукупність економічних зв'язків, що виникають між учасниками корпоративної діяльності з приводу реалізації їх корпоративних інтересів, а також забезпечують рух акціонерного капіталу в межах певної економічної системи. Структура корпоративних відносин є досить складною. Умовно їх можна поділити на зовнішньо- та внутрішньокорпоративні відносини. Зовнішньокорпоративні відносини умовно поділяються на від-

носини корпоративної власності, організаційно-економічні та психолого-економічні відносини.

2. Розглянуто досвід розвинених країн у формуванні корпоративних відносин, що дало можливість визначити перепони для формування вітчизняної моделі корпоративного управління. До основних завад можна віднести: розпорошеність акціонерного капіталу, недосконале законодавство та відсутність механізмів контролю за його дотриманням, неефективне державне управління, негативну фінансову кон'юнктуру, зростання незаконних дій учасників корпоративної діяльності тощо.

3. Висвітлено вплив інституційних чинників на розвиток корпоративних відносин, що дає змогу визначити основні стимули та завади для функціонування корпоративних зв'язків в Україні. До основних інституційних факторів можна віднести такі: вплив державних органів, що значною мірою визначають особливості корпоративної діяльності, вплив громадських організацій, а також міжнародних фінансових установ, діяльність транснаціональних корпорацій та інших.

4. У роботі частково проаналізовано функціонування корпоративних відносин в Україні в умовах економічної нестабільності, що дає змогу висвітлити негативні тенденції їх розвитку. До перманентних проблем, які були характерні для вітчизняного корпоративного сектору протягом тривалого періоду, додалися нові, пов'язані з кризовими явищами у світовій та вітчизняній економіках. Зокрема, до них можна віднести: кризу фондового ринку, скорочення виробничих потужностей акціонерних товариств, звільнення працівників, недотримання прав дрібних акціонерів, загострення конфліктів між крупними акціонерами, недотримання норм корпоративної культури.

5. Розкрито основні проблеми внутрішньокорпоративних відносин та дано конкретні рекомендації їх подолання. В цілому, розвиток системи внутрішньокорпоративного управління, мотивація найманих працівників, узгодження інтересів різних груп акціонерів потребують оптимізації та теоретичного обґрунтування. Сучасна економічна ситуація призводить до суттєвого загострення проблем, що характерні для внутрішньокорпоративних відносин.

6. Досліджено вплив економічного механізму розвитку корпоративного сектору на ефективність його функціонування. Аналіз цього питання дозволив висвітлити ті чинники, які чинять як негативний, так і позитивний вплив на розвиток корпоративних відносин в Україні. До негативних факторів можна віднести: політичну та економічну нестабільність, різкі стрибки валютного курсу, кризу фондового ринку, недосконалість законодавчого забезпечення функціонування корпоративного сектору, відсутність державної стратегії корпоративного управління. До позитивних чинників, очевидно, належать: збереження найбільш стійких форм корпоративної діяльності, прийняття нових нормативних актів, пошук найбільш кваліфікованих управлінців у сфері корпоративних відносин.

7. Висвітлення впливу економічної кризи на розвиток корпоративних відносин в Україні дозволило побачити основні негативні аспекти їх функціонування, а також дати окремі рекомендації щодо вдосконалення корпоративних відносин в умовах фінансової нестабільності. Можна сказати, що вітчизняний корпоративний сектор виявився не готовим до тих явищ, які виникли у світовому господарстві. Основною причиною цього була незбалансована структура корпоративних відносин як у зовнішній, так і у внутрішній сферах.

5. ПРИКЛАДИ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ЗАПИСІВ

Офіційні документи: закони, укази, постанови

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003, №№ 40-44, ст. 356.
3. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91 зі змінами та доповненнями, № 1576-XII // Відомості Верховної Ради, 1991. – № 49.
4. Закон України «Про акціонерні товариства» // Відомості Верховної Ради України, 2008. – № 50–51, ст. 384.
5. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України, 2006. – № 31.

Книги:

1. Євтушевський В. А. Основи корпоративного управління : навч. посібник / В. А. Євтушевський. – К. : Знання-Прес, 2002. – 317 с.
2. Козаченко Г. В. Корпоративне управління : підручник для вузів / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова. – К. : Лібра, 2004. – 368 с.
3. Небава М. І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання : навч. посібник / М. І. Небава. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 295 с.

Статті:

1. Євтушевський В. А. Особливості розвитку транснаціональних корпорацій в сучасних умовах / В. А. Євтушевський, О. В. Євтушевська // Теорії мікро- макроекономіки : зб. наук. праць. – Вип. 15. – К. : Академія муніципального управління, 2004. – С. 12–18.
2. Євтушевська О. В. Інноваційні складові вітчизняної корпоративної культури / О. В. Євтушевська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : зб. наук. праць. – Вип. 99-100. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. – С. 25–27.

Конференції:

1. Євтушевська О. В. Вплив фінансової кризи на розвиток корпоративного сектора в Україні / О. В. Євтушевська // Суперечності та перспективи розвитку фінансової системи України в умовах світової економічної кризи. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, 2009. – С. 129–131.

Автореферати дисертацій:

1. Євтушевська О. В. Розвиток корпоративних відносин в ринковій економіці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / О. В. Євтушевська. – Київ, 2010. – 20 с.

Електронні ресурси:

1. АКН: Звіт. Програма складання регулярного річного звіту для подання до ДКЦПФР (для приватних акціонерних товариств) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.corporation.com.ua – сайт Українського інституту розвитку фондового ринку. – Назва з екрана.

2. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі : електронні ресурси в науці, культурі та освіті [Електронний ресурс] : / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник. – 2010. – № 4. – С. 43. – Режим доступу до журн. : <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2010/03klinko.htm>. – Назва з екрана.

6. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Становлення корпоративних відносин в регіоні.
2. Дивідендна політика в акціонерних товариствах.
3. Дослідження практики корпоративного управління.
4. Механізм захисту прав дрібних акціонерів.
5. Зацікавлені особи в акціонерних товариствах.
6. Індекс рівня розвитку корпоративного управління.
7. Врегулювання корпоративних конфліктів.
8. Рейтинги корпоративного управління.
9. Соціальна відповідальність в корпоративному управлінні.
10. Напрямки розбудови корпоративного управління.
11. Становлення корпоративної культури.
12. Порівняльний аналіз моделей корпоративного управління.
13. Регіональний розвиток корпоративного управління.
14. Розвиток внутрішнього механізму корпоративного управління.
15. Посередники в корпоративному управлінні.
16. Державні корпоративні права.
17. Практика застосування нового Закону України «Про акціонерні товариства».
18. Оцінка ефективності корпоративного управління в акціонерному товаристві.
19. Загальна система органів управління сучасним акціонерним товариством.
20. Групи акціонерів та їх участь в управлінні акціонерним товариством.
21. Контрольний пакет акцій і контроль за діяльністю акціонерного товариства.
22. Типові порушення прав акціонерів та їх захист.
23. Торговці цінними паперами та організатори торгівлі як учасники корпоративного управління.
24. Національна депозитарна система України у корпоративному менеджменті.
25. Принципи та стандарти корпоративного управління.
26. Англо-американська модель корпоративного управління.
27. Особливості формування органів управління.
28. Роль менеджменту в американських корпораціях.
29. Континентальна (німецька) модель корпоративного управління.
30. Специфіка корпоративного управління в Європі.
31. Роль банків в корпоративному менеджменті.
32. Японська модель корпоративного управління.
33. Роль уряду в управлінні корпораціями.
34. Особливості становлення моделі корпоративного управління в Україні.
35. Сутність, форми та рівень корпоративного контролю.

36. Процеси ринку корпоративного контролю (реорганізація, злиття, поглинання, виділення, розділення).
37. Механізм удосконалення процесів злиття та поглинання.
38. Культурні та соціально-поведінкові складові формування корпоративної культури акціонерних товариств.
39. Особливості формування корпоративної культури у вітчизняних акціонерних товариствах.
40. Визначення сутності та умови ефективності корпоративного управління в акціонерних товариствах.
41. Методичні інструменти оцінювання економічної ефективності корпоративного управління акціонерним товариством (якісні та кількісні методи).
42. Вплив ефективності корпоративного управління на інвестиційну привабливість підприємства.
43. Використання індексів та рейтингу корпоративного управління у національній та світовій практиці.
44. Особливості управління транснаціональними корпораціями.
45. Особливості управління об'єднанням підприємств (концерн, холдинг, асоціація).
46. Удосконалення організаційного механізму управління акціонерним товариством.
47. Удосконалення економічного механізму управління акціонерним товариством.
48. Удосконалення системи захисту прав акціонерів в корпоративному управлінні.
49. Формування системи стратегічного управління в акціонерному товаристві.
50. Удосконалення системи залучення інвесторів до процесів розвитку акціонерного товариства.

7. ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003, №№ 40-44, ст. 356.
3. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91 зі змінами та доповненнями, № 1576-XII // Відомості Верховної Ради, 1991. – № 49.
4. Закон України «Про акціонерні товариства» // Відомості Верховної Ради України, 2008. – № 50–51, ст. 384.
5. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України, 2006. – № 31.
7. Євтушевський В. А. Основи корпоративного управління : навч. посібник / В. А. Євтушевський. – К. : Знання-Прес, 2002. – 317 с.
8. Задихайло Д. В. Корпоративне управління : Навчальний посібник / Задихайло Д. В, Кібенко О. Р., Назарова Г. В. – Харків : Еспада, 2003. – 688 с.
9. Козаченко Г. В. Корпоративне управління : підручник для вузів / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова. – К. : Лібра, 2004. – 368 с.
10. Козаченко Г. В. Основи корпоративного управління : навч. посібник / Козаченко Г. В., Воронкова А. Е., Коренєв Е. Н. – Луганськ : Вид. СНУ, 2001. – 480 с.
12. Кибенко Е. Р. Корпоративное право Украины : учебное пособие / Е. Р. Кибенко. – Харьков : Эспада, 2001. – 288 с.
13. Небава М. І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання : навч. посібник / М. І. Небава. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 295 с.
14. Принципи корпоративного управління України – К. : ДКЦПФР, 2008. – 35 с.
15. Штерн Т. Ю. Корпоративне управління : навч. посібник для студентів спеціальності 8.050201 «Менеджмент організацій» / Т. Ю. Штерн. – Харків : ХНАМТ, 2009. – 278 с.

Корисні посилання в мережі Internet:

1. <http://www.ssmsc.gov.ua/> – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.
2. www.corporation.com.ua – Корпоративне управління.
3. <http://www.vlasnasprava.info/ua/> – Власна справа.
4. <http://www.corp-gov.ru/> – Корпоративное управление в России.
5. <http://www.c-culture.ru/> – Корпоративная культура.
6. <http://www.cfin.ru/> – Корпоративный менеджмент: теория и практика.
7. <http://www.rid.ru/> – Российский институт директоров.
8. <http://www.finmarket.biz/> – Финансовый рынок.
9. <http://www.nand.ru/> – Ассоциация независимых директоров.

ДОДАТКИ

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра економіки промисловості
і організації виробництва

Допустити до захисту

“ ___ ” _____ 2011 р.

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Корпоративне управління»
магістранта спеціальності 8.03060101 – «Менеджмент організацій і адміні-
стрування»

**«Врегулювання корпоративних
конфліктів»**

Виконав: _____ магістрант гр. МОф(з)-2010 Іллініч О. В.
підпис

Науковий керівник: _____ к.е.н., професор Небава М. І.
підпис

Вінниця 2011

Додаток Б

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра економіки промисловості і організації виробництва

Рецензія

наукового керівника

на курсову роботу з дисципліни _____

за темою _____

магістранта _____ групи _____

Ступінь розкриття теми _____

Основні переваги роботи _____

Основні недоліки і зауваження _____

Питання, які винесені на захист:

1. _____

2. _____

3. _____

Рекомендована оцінка _____

«__» _____ 2011 р.

Підпис

Додаток В

ЗМІНИ В ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЙНЯТТЯМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА»

1. Порядок вступу в дію і застосування норм Закону України «Про акціонерні товариства»

Закон України «Про акціонерні товариства» (надалі Закон) покликаний вдосконалити вітчизняну систему корпоративного управління і підвищити рівень захисту прав акціонерів. Він визначає принципово новий підхід до порядку створення, діяльності і припинення акціонерних товариств, прав та обов'язків акціонерів.

Закон набрав чинності 30 квітня 2009 року. Акціонерні товариства, створені після цієї дати, мають функціонувати відповідно до нового Закону. У свою чергу, статuti та інші внутрішні документи акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим Законом, підлягають приведенню у відповідність до його норм не пізніше, ніж протягом 2 років від дня набрання чинності Законом, а саме – до 30.04.2011 р. Варто зауважити, що внесення змін і доповнень до статуту або прийняття його в новій редакції є виключною компетенцією загальних зборів акціонерів. Отже управління акціонерних товариств має завчасно потурбуватися про приведення статутів у відповідність до вимог Закону. Такі акціонерні товариства звільняються від сплати реєстраційного збору під час реєстрації змін до статуту або статуту у новій редакції. Якщо акціонерне товариство не здійснило ніяких дій щодо приведення статуту у відповідність до вимог Закону, кожний акціонер товариства має право звернутися до суду з позовом про приведення статуту у відповідність з цим Законом. Таким чином, до 30.04.2011 р. в Україні існуватимуть чотири типи акціонерних товариств: відкриті й закриті акціонерні товариства, які будуть діяти згідно з вимогами Закону «Про господарські товариства», також публічні й приватні акціонерні товариства, які діятимуть згідно із Законом «Про акціонерні товариства».

Необхідно зазначити, якщо акціонерне товариство прийме рішення про зміну розміру статутного капіталу, деномінацію акцій та емісію цінних паперів після набрання Законом чинності, воно повинне буде привести свою діяльність у відповідність з нормами Закону «Про акціонерні товариства», внести зміни до статуту й внутрішніх документів раніше вказаного терміну, одночасно з підготовкою документів для реєстрації випуску цінних паперів.

Усі норми Закону набирають чинності з 03.04.2009 р., крім норми, що передбачає існування акцій товариства виключно в бездокументарній формі. Вона набирає чинності через два роки з дня опублікування Закону – з

30.10.2010 р. Таким чином, ст. 1-43 Закону «Про господарські товариства» втрачають чинність лише з 30.04.2011 р.

У Законі відповідно до норм міжнародної практики замість відкритих і закритих товариств тепер будуть публічні й приватні акціонерні товариства. Відмінності між ними наведені в табл. В.1.

Таблиця В.1 – Характеристика відмінностей між публічним і приватним акціонерним товариством

Тип АТ	Публічне	Приватне
Кількість акціонерів	Не обмежена	Не може перевищувати 100 осіб
Вимоги до розміщення акцій	Публічне й приватне	Виключно приватне розміщення акцій
Вимоги до лістингу	Обов'язкове проходження процедури лістингу й включення до біржового реєстру хоча б однієї фондової біржі. Укладання договорів купівлі-продажу здійснюється лише на фондовій біржі, де АТ пройшло процедуру лістингу	Акції не можуть купуватися та/або продаватися на фондовій біржі
Умови обігу акцій	Відсутнє переважне право акціонерів на придбання акцій. Акціонери можуть відчужувати акції без згоди інших акціонерів	Акціонери й товариство мають переважне право на придбання акцій, які продають інші акціонери за ціною та на умовах, запропонованих третій особі (за умови, що таке передбачено статутом)
Реалізація переважного права акціонерів на придбання акцій, що додатково розміщуються	Дотримання переважного права акціонерів тільки в процесі приватного розміщення	Дотримання переважного права акціонерів обов'язкове
Порядок прийняття рішень загальними зборами акціонерного товариства	Рішення загальних зборів акціонерного товариства приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у зборах. Рішення з питань, передбачених п. 2-7 і п. 21 ч. 2 ст. 33 Закону приймається більш як 3/4 голосів акціонерів від їх загальної кількості	Статутом АТ може встановлюватися більша кількість голосів акціонерів для прийняття рішень з питань порядку денного, крім питань, передбачених абз. 2 ч. 3 ст. 42. Статутом АТ можуть бути передбачені інші питання, рішення щодо яких приймаються 3/4 голосів акціонерів від загальної їх кількості, крім питань, визначених в абз. 2 ч. 3 ст. 42
Вимоги до повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів	Письмове повідомлення про проведення зборів кожному акціонеру (не пізніше ніж за 30 днів до дати проведення зборів); повідомлення про проведення зборів фондовій біржі, на якій АТ пройшло процедуру лістингу;	Письмове повідомлення про проведення зборів кожному акціонеру (не пізніше, ніж за 30 днів до дати їх проведення);

	публікація повідомлення про проведення зборів в офіційному друкованому органі (якщо кількість акціонерів перевищує 1000 осіб)	
Спосіб голосування на загальних зборах АТ	Виключно з використанням бюлетенів для голосування, якщо здійснено публічне розміщення акцій або кількість акціонерів перевищує 100 осіб, або приймаються рішення з питань, зазначених у ст. 68 Закону	Використання бюлетенів для голосування не є виключним (можливе відкрите голосування)
Вимоги до розкриття інформації про АТ	АТ зобов'язане мати власну Web-сторінку в мережі Інтернет, на якій розміщується інформація, що підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства	Вимоги щодо наявності Web-сторінки відсутні
Порядок обрання членів наглядової ради	Здійснюється виключно шляхом кумулятивного голосування	Здійснюється за принципом пропорційності представництва у складі наглядової ради представників акціонерів відповідно до кількості належних їм голосуючих акцій або шляхом кумулятивного голосування (спосіб визначається статутом)
Вимоги щодо аудиторської перевірки	Річна фінансова звітність підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором	Вимоги щодо обов'язкової перевірки незалежним аудитором відсутні

На відміну від ВАТ і ЗАТ, приватні й публічні акціонерні товариства будуть відрізнятися не за організаційно-правовою формою, а за типом. А організаційно-правова форма залишиться одна – акціонерне товариство.

За бажанням засновники приватного товариства можуть ініціювати зміну його типу на публічне, при цьому не потрібно навіть проходити процедуру перетворення.

2. Зміни в порядку створення і діяльності акціонерних товариств

Законом введені нові особливості проведення певних процедур при створенні акціонерного товариства. Насамперед, змінилося само визначення акціонерного товариства. Тепер акціонерним товариством є господарське товариство, статутний капітал якого поділено на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. У разі заснування акціонерного товариства його акції підлягають розміщенню виключно серед його засновників шляхом приватного розміщення. Публічне розміщення може здійснюватися після отримання свідоцтва про реєстрацію першого випуску акцій.

Закон вимагає, що в разі внесення майна, інших активів до статуту товариства, необхідно визначити їх ринкову вартість. У зв'язку з тим, що в Законі містяться певні протиріччя норм щодо обрання суб'єкта оцінної діяльності та затвердження оцінки майна, що вноситься засновниками у раху-

нок оплати акцій, то рішення про залучення суб'єкта оцінної діяльності краще прийняти на зборах засновників.

Скорочено термін для видачі засновнику документа, що засвідчує право власності на акції, з 6 місяців до 10 робочих днів з дати отримання Товариством свідоцтва про державну реєстрацію випуску акцій.

Законом значно розширено повноваження ДКЦПФР щодо контролю за дотриманням процедури створення акціонерного товариства. Якщо засновники порушили процедуру створення товариства, то ДКЦПФР приймає рішення про відмову в реєстрації звіту про результати розміщення акцій і звертається до суду з позовом про ліквідацію товариства.

Установчим документом акціонерного товариства є тільки його статут. У порівнянні з вимогами Закону „Про господарські товариства” новий Закон доповнив перелік інформації, що повинна міститися в цьому документі, такими обов'язковими відомостями:

- розмір резервного капіталу;
- умови й порядок конвертації привілейованих акцій певного класу в прості акції товариства чи у привілейовані акції іншого класу у випадках, якщо товариством передбачено випуск привілейованих акцій;
- наявність переважного права акціонерів приватного акціонерного товариства на придбання акцій, які пропонуються їх власником до продажу третій особі, й порядок його реалізації;
- порядок повідомлення акціонерів про виплату дивідендів;
- спосіб повідомлення акціонерів про зміни в порядку денному загальних зборів;
- порядок внесення змін до статуту.

Згідно з Законом акціонерні товариства можуть розміщувати акції **двох типів: прості й привілейовані** (не більше 25% розміру статутного капіталу товариства). Привілейовані акції можуть бути одного або кількох класів, що надають їх власникам різні права.

Усі акції є тільки іменними.

До 30.10.2010 р. акції товариства могли існувати як у бездокументарній, так і в документарній формі. Після зазначеної дати передбачено існування акцій виключно у бездокументарній формі.

Революційною новизною Закону є норми щодо концентрації торгів акціями публічних акціонерних товариств на фондовій біржі й визначення ринкової вартості емісійних цінних паперів. Акціонерні товариства здійснюють розміщення або продаж викуплених акцій за ціною не нижчою їх ринкової вартості, що затверджується наглядовою радою, крім розміщення акцій під час заснування, реорганізації товариств і розміщення за участю торговця цінними паперами, з яким укладено договір про андеррайтинг. Якщо емісійні цінні папери не перебувають в обігу на фондовій біржі (це будуть акції приватного акціонерного товариства), то їх ринкова вартість визначатиметься відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових

прав та професійну оціночну діяльність із залученням професійного оцінювача. Ринкова вартість акцій публічного акціонерного товариства визначатиметься відповідно до законодавства про цінні папери й фондовий ринок. Фактично ринкова вартість акцій публічного акціонерного товариства дорівнюватиме біржовому курсу акцій. У підсумку ринкову вартість затверджуватиме наглядова рада товариства.

Законом введено нові умови й обмеження і в разі збільшення розміру статутного капіталу.

1. Переважне право акціонерів на придбання акцій, що додатково розміщуються, діє тільки в процесі приватного розміщення.

2. Акціонерне товариство не має права приймати рішення про збільшення розміру статутного капіталу шляхом публічного розміщення, якщо розмір власного капіталу (чисті активи) є меншим, ніж розмір його статутного капіталу. Ця вимога відрізняється від чинної на сьогодні норми, що обмежує право товариства приймати рішення про збільшення розміру статутного капіталу, якщо після закінчення другого й кожного наступного фінансового року вартість чистих активів товариства виявиться меншою від розміру його капіталу.

3. Обов'язковою умовою збільшення статутного капіталу є відповідність розміру після його збільшення вимогам, передбаченим Законом, на дату реєстрації змін до статуту. В останній нормі йдеться про те, що мінімальний розмір статутного капіталу товариства складає 1250 мінімальних заробітних плат. Отже мінімальна сума збільшення має сягати до 1250 мінімальних зарплат на дату держреєстрації змін до статуту, пов'язаних із збільшенням капіталу.

4. Емісія акцій здійснюється тільки за рішенням загальних зборів товариства, на відміну від випуску облігацій, що може проводитися в межах 25% вартості активів товариства за рішенням наглядової ради.

5. Акціонерним товариствам дозволяється емісія акцій та облігацій для переведення зобов'язань товариства у цінні папери. Грошова оцінка вимог до товариства, які виникли до розміщення цінних паперів і якими ці цінні папери сплачуються, проводиться суб'єктом оцінної діяльності й затверджується наглядовою радою. Це нова можливість, яка може допомогти товариствам, що знаходяться у процесі санації відповідно до Закону про банкрутство, перевести кредиторську заборгованість у цінні папери товариства.

6. Акціонерне товариство здійснює розміщення акцій за ціною не нижчою її ринкової вартості, що затверджується наглядовою радою, крім випадків розміщення акцій за участю торговця цінними паперами, з яким укладено договір про андеррайтинг. Ринкова вартість акцій визначається відповідно до законодавства про оцінювання майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність. Ціна акції повинна бути не нижчою її номінальної вартості.

7. Оплачувати акції можна грошима, а за згодою товариства – майном, майновими правами, цінними паперами (крім емісійних боргових, випущених набувачем акцій і векселів).

8. Акції мають бути повністю оплачені до моменту затвердження результатів розміщення акцій органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення.

9. Акціонерне товариство не має права надавати позику для придбання його цінних паперів або поруку за позиками, наданими третьою особою, для придбання його акцій.

10. Якщо як оплата за акції публічного акціонерного товариства вноситься майно, то його грошова оцінка повинна дорівнювати його ринковій вартості, що визначається суб'єктом оцінної діяльності, проведеної відповідно до законодавства про оцінювання майна, майнових прав і професійну оцінну діяльність, і підлягає затвердженню наглядовою радою.

Нововведенням Закону є можливість зменшення статутного капіталу товариства лише тоді, коли така можливість передбачена його статутом й визначено порядок повідомлення кредиторів про зменшення статутного капіталу.

Законом встановлено обов'язок акціонерного товариства після закінчення кожного фінансового року здійснювати порівняння вартості чистих активів (власного капіталу) зі статутним капіталом. За наслідками такого порівняння товариство зобов'язано:

- здійснити зменшення статутного капіталу, якщо вартість чистих активів буде меншою статутного капіталу;
- усунути невідповідність між чистими активами і статутним капіталом протягом 10 місяців. Це нова можливість, що надається товариствам Законом. Тепер Цивільний кодекс України не передбачає подібного строку й одразу вимагає проведення ліквідації товариства, якщо вартість чистих активів товариства є меншою мінімального розміру статутного капіталу, що діяв на момент створення товариства.

У Законі встановлено детальний порядок реалізації переважного права акціонера на придбання акцій. Раніше такий порядок акціонерні товариства самостійно визначали у статуті. Тепер же існує:

- переважне право акціонера приватного акціонерного товариства й самого товариства на придбання акцій, що продаються третій особі, пропорційно кількості акцій, які належать акціонеру. Таке переважне право існуватиме, якщо така можливість буде передбачена статутом товариства;
- переважне право акціонера на придбання акцій додаткової емісії у процесі приватного розміщення пропорційно частці належних йому акцій в їх загальній кількості. Якщо товариство здійснює додаткову емісію акцій шляхом публічного розміщення, то зазначене переважне право на придбання акцій акціонерам не надається.

На відміну від попередніх вимог, передбачених Законом «Про господарські товариства», відтепер створення резервного капіталу є правом, а не

обов'язком товариства. Законом встановлено нові вимоги щодо його розміру – не менше 15% від статутного капіталу, якщо інше не визначено статутом. Таким чином, розмір резервного капіталу може бути. Будь-якими також можуть бути напрямки використання резервного капіталу. Так, у акціонерного товариства є можливість використовувати кошти резервного капіталу для збільшення розміру статутного капіталу, для покриття збитків товариства, а також виплати дивідендів за привілейованими акціями, погашення заборгованості в разі ліквідації товариства тощо.

На відміну від попередніх законодавчих вимог, Законом передбачено процедуру виплати дивідендів й обмежено термін для виплати - не пізніше 6 місяців після закінчення звітного року. Слід звернути увагу на законодавчу вимогу щодо переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів. У разі відчуження акціонером належних йому акцій після дати складання переліку, але раніше дати виплати дивідендів, у нього залишається право на отримання дивідендів, якщо він є в такому переліку.

В публічних акціонерних товариствах з великою кількістю акціонерів виплата дивідендів потребує чимало часу. Тому, щоб не порушити шестимісячний термін з початку року на виплату дивідендів і враховуючи, що затвердження розміру річних дивідендів належить до виключної компетенції загальних зборів, дату проведення останніх і дату складання переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, краще визначати не пізніше двох місяців після закінчення року.

Нововведенням Закону є норми, що регламентують обов'язковий викуп акціонерним товариством акцій на вимогу акціонерів як власників простих, так і привілейованих акцій і порядок реалізації акціонерами права вимоги обов'язкового викупу товариством належних їм акцій.

Кожний акціонер-власник простих акцій має право вимагати викупу акцій, якщо він зареєструвався для участі в загальних зборах і проголосував проти прийняття рішення про:

- реорганізацію акціонерного товариства, зміну його типу з публічного на приватне;
- вчинення акціонерним товариством значного правочину (правомірної вольової дії або угоди), який укладається в суму 10% і більше активів товариства;
- зміну розміру статутного капіталу.

Враховуючи, що ціна викупу акцій не може бути меншою їх ринкової вартості, після прийняття загальними зборами акціонерів одного з вищезазначених рішень, наглядова рада приватного акціонерного товариства повинна вирішити питання про залучення суб'єкта оцінної діяльності для визначення вартості акцій, за якою буде здійснюватися подальший викуп, а потім затвердити цю ринкову вартість акцій, визначену незалежним оцінювачем. Враховуючи, що протягом 30 днів після проведення загальних зборів акціонер повинен подати товариству письмову вимогу про викуп, а товариство також протягом 30 днів після отримання вимоги сплачує акціо-

нерам вартість акцій у грошовій або іншій формі (за домовленістю), на визначення ціни акцій приватного акціонерного товариства відведено досить незначний проміжок часу.

Викуп акцій публічного акціонерного товариства здійснюється за ціною, що відповідає вартості акцій, визначеній відповідно до законодавства про цінні папери й фондовий ринок, а фактично за ціною, що сформувалася на фондовій біржі. У разі добровільного викупу акцій протягом року товариство повинно продати або анулювати їх відповідно до рішення загальних зборів, яким передбачалося викупити власні акції. У разі обов'язкового викупу акцій на вимогу акціонерів товариству необхідно або провести загальні збори акціонерів для прийняття рішення про анулювання акцій, або засідання наглядової ради – для прийняття рішення про продаж викуплених акцій.

У Законі міститься протиріччя норм, а саме: як до виключної компетенції загальних зборів, так і до виключної компетенції наглядової ради віднесено питання прийняття рішення про анулювання викуплених акцій. Враховуючи, що питання, які належать до виключної компетенції загальних зборів, не можуть бути передані для вирішення іншим органам товариства, а питання, що належать до виключної компетенції наглядової ради, можуть вирішуватися загальними зборами, запропонований вище порядок прийняття рішень щодо розпорядження викупленими акціями на вимогу акціонерів не суперечить Закону і дає змогу уникнути можливих корпоративних конфліктів.

Ефективною протидією рейдерським атакам і захопленням товариств може бути норма Закону, що визначає механізм захисту акціонерів від прихованого скуповування акцій. Відтак поглинання і злиття стане відкритим і прозорим. Так, особа (особи, які діють спільно – це фізичні та/або юридичні особи, які діють на підставі правочину між ними і узгоджують свої дії для досягнення спільної мети), яка має намір придбати акції, що з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, становитимуть 10% і більше простих акцій, зобов'язана не пізніше, ніж за 30 днів до дати придбання значного пакета акцій подати товариству письмове повідомлення про свій намір і оприлюднити його шляхом надання ДКЦПФР, фондовій біржі й опублікування в офіційному друкованому органі.

Забезпеченню прав міноритарних акціонерів щодо обов'язкового викупу товариством належних їм голосуючих акцій і захисту акціонерів від «розмивання» належних їм часток сприятиме законодавча вимога щодо придбання акцій товариства за наслідками придбання контрольного пакета акцій. Законом передбачена норма, що забороняє консолідацію контрольного пакета акцій без відома інших акціонерів.

За такої консолідації міноритарії отримали право вимагати в мажоритарія викупу їх акцій за реальною ринковою вартістю.

Особа (особи, що діють спільно), яка придбала 50% і більше простих акцій товариства протягом 20 днів з дати придбання контрольного пакета акцій зобов'язана запропонувати всім акціонерам придбати в них прості акції.

Законом здійснено спробу попередити можливість створення значної кредиторської заборгованості й доведення акціонерного товариства до банкрутства. Вперше у Законі дано визначення терміна «значний правочин» – це правочин, учинений товариством, якщо ринкова вартість майна (робіт, послуг), що є його предметом, становить 10% і більше вартості активів товариства за даними останньої річної фінансової звітності. Статутом можуть бути визначені додаткові критерії для віднесення правочинів до категорії значних.

Нововведенням Закону є поняття правочину, щодо вчинення якого існує заінтересованість. Особою, заінтересованою у вчиненні акціонерним товариством правочину, вважається посадова особа органів товариства та її афілійована особа, акціонер, який одноосібно або разом з афілійованими особами володіє 25% і більше простих акцій, якщо зазначена особа відповідає одній з ознак, встановлених Законом:

- 1) є стороною такого правочину;
- 2) бере участь у правочині як представник або посередник (крім представництва товариства посадовими особами);
- 3) отримує винагороду за вчинення такого правочину від товариства (посадових осіб товариства) або від особи, яка є стороною правочину;
- 4) внаслідок такого правочину придбає майно чи заінтересована в інших результатах виконання правочину;
- 5) є афілійованою особою юридичної особи, яка є стороною правочину або бере участь у правочині як представник чи посередник, або отримує винагороду від товариства чи від особи, що є стороною правочину, або внаслідок такого правочину придбає майно чи буде користуватися іншими результатами виконання правочину.

Особа, заінтересована у вчиненні правочину, зобов'язана протягом трьох робочих днів з моменту виникнення в неї заінтересованості поінформувати той орган, членом якого вона є, виконавчий орган і наглядову раду про наявність у неї такої заінтересованості.

3. Органи управління акціонерного товариства

На відміну від попередніх законодавчих вимог Законом обмежено термін проведення загальних зборів акціонерів: вони мають бути проведені не пізніше 30 квітня наступного за звітним року за рахунок коштів товариства. Важливим нововведенням є норма, що зобов'язує товариства проводити загальні збори акціонерів у межах населеного пункту за місцезнаходженням товариства.

Значно розширено перелік питань, що їх відносять до виключної компетенції загальних зборів акціонерного товариства: з чотирьох згідно із Законом «Про господарські товариства», до 25. Закон дозволяє не публікувати

в офіційному друкованому органі (одне з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або ДКЦПФР) повідомлення про проведення загальних зборів, якщо кількість акціонерів менше 1000 осіб. У Законі також відсутні вимоги щодо публікації загального повідомлення про збори в місцевій пресі. Але публічне акціонерне товариство надсилає повідомлення про проведення зборів фондовій біржі, на якій пройдено процедуру лістингу.

Закон містить протиріччя у нормах щодо способу надсилання письмового повідомлення акціонерам (здійснюється обов'язково). Так, згідно з ч. 1 ст. 35 Закону, спосіб направлення письмового повідомлення визначається статутом товариства, а ч. 1 ст. 2 Закону вимагає направляти повідомлення акціонерам листом з описом вкладення та повідомленням про вручення. Щоб не створювати прецедентів для майбутніх корпоративних спорів, краще визначити у статуті спосіб направлення повідомлення акціонерам листом з описом вкладення та повідомленням про вручення.

Закон також надає можливість швидше ухвалювати рішення з важливих питань – термін персонального письмового повідомлення акціонерів і публікації оголошення про проведення загальних зборів скорочено з 45 до 30 днів до дати їх проведення.

Сьогодні акціонери, як правило, не можуть ознайомитися з проектами протокольних рішень, які розглядатимуться на загальних зборах. Закон же детально регламентує порядок реалізації права акціонерів на ознайомлення з документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів.

Законом передбачено процедуру внесення пропозицій до порядку денного загальних зборів. Порівняно з попередніми вимогами:

- скорочено термін внесення пропозицій – з 30 до 20 днів до дати проведення зборів;
- встановлено вимоги до тексту пропозицій;
- скорочено необхідний відсоток володіння акціонерами акціями товариства (з 10 до 5%), що дає можливість обов'язкового включення пропозицій до порядку денного зборів.

Рішення щодо включення пропозицій до порядку денного приймають (наглядова рада або акціонери, які вимагають скликання зборів) не пізніше ніж за 15 днів до дати проведення зборів. Зміни до порядку денного зборів вносяться лише шляхом включення нових питань і проектів рішень, а не зміни до вже затвердженого порядку денного зборів. Акціонерне товариство повинно не пізніше ніж за 10 днів до дати проведення зборів повідомити акціонерів про зміни в порядку денному.

Акціонеру дана нова гарантія у вигляді права на оскарження у суді безпідставної відмови включити його пропозиції до порядку денного. Щоб захистити права товариства та унеможливити безпідставне блокування його роботи, передбачена норма, згідно з якою оскарження акціонером такої відмови не призупиняє проведення загальних зборів. У разі задоволення по-

зову акціонера суд може зобов'язати товариство провести загальні збори з питання, яке безпідставно не було включене до порядку денного.

Акціонер має право призначити свого представника на зборах акціонерів шляхом надання довіреності на право участі й голосування на загальних зборах, яка посвідчується реєстратором, депозитарієм, зберігачем, нотаріусом та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії. Порівняно з Законом „Про господарські товариства” Закон «Про акціонерні товариства» не надає можливості правлінню посвідчувати довіреність, що унеможливить маніпулювання з підрахунком голосів акціонерів. Законом також заборонено посадовим особам товариства та їх афілійованим особам бути представниками інших акціонерів.

Законом детально визначено порядок проведення зборів і прийняття ними рішень. Акціонери, які на дату складення переліку акціонерів, що мають право на участь у загальних зборах, сукупно є власниками 10% і більше простих акцій, а також ДКЦПФР можуть призначити своїх представників не тільки для нагляду за реєстрацією акціонерів (така можливість існувала й раніше), але й для нагляду за проведенням загальних зборів, голосуванням та підбиттям його підсумків.

Загальні збори мають кворум за умови реєстрації для участі в них акціонерів, які сукупно є власниками не менше 60% голосуючих акцій. На жаль, Закон не містить норм, на які чекали як товариства, так і акціонери, що дозволяли б проводити повторні збори без дотримання повної процедури їх скликання і зниження кворуму, якщо перші загальні збори акціонерів не відбулися у зв'язку з відсутністю кворуму.

Рішення загальних зборів приймають простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі в загальних зборах, крім рішень з питань, передбачених п. 2-7 та 21 ч. 2 ст. 33 Закону, які приймаються більш ніж 3/4 голосів акціонерів від їх загальної кількості, а саме:

- внесення змін до статуту товариства;
- прийняття рішення про анулювання викуплених акцій;
- прийняття рішення про зміну типу товариства;
- прийняття рішення про розміщення акцій;
- прийняття рішення про збільшення статутного капіталу товариства;
- прийняття рішення про зменшення статутного капіталу товариства;
- прийняття рішення про виділення та припинення товариства, про ліквідацію товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку і строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами майна, що залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу.

Фактично, якщо на розгляд зборів винесено саме ці питання, то кворум зборів повинен бути не меншим від 75% голосуючих акцій.

Законом введено новий термін «проста більшість голосів» – це більш, ніж 50% голосів акціонерів, які брали участь у загальних зборах.

Враховуючи, що кворум зборів встановлено на рівні 60% голосуючих акцій, мінімальною кількістю голосів, необхідною для прийняття зазначених рішень, є 30% голосів акціонерів від загальної їх кількості.

Під час зборів може бути оголошено перерву до наступного дня (рішення приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися). Кількість перерв не може перевищувати трьох. Повторна реєстрація не потрібна (кворум визначається на підставі реєстрації першого дня). Після перерви збори проводяться у тому самому місці, яке зазначено у повідомленні про їх проведення.

Законом введена вимога щодо доведення підсумків голосування до відома акціонерів протягом 10 робочих днів після закриття загальних зборів.

Якщо акціонерне товариство здійснило публічне розміщення акцій або має понад 100 акціонерів, або приймаються рішення з питань злиття, приєднання, поділу, перетворення, виділення товариства, зміну його типу з публічного на приватне, вчинення товариством значного правочину, зміну розміру статутного капіталу, то будь-яке голосування з питань порядку денного зборів повинно відбуватися виключно бюлетенями. Як бачимо, використання бюлетенів не є обов'язковим при проведенні загальних зборів приватного й публічного акціонерного товариства, що здійснювало лише приватні розміщення акцій з кількістю акціонерів не менше 100 осіб.

Протягом 10 днів з моменту закриття загальних зборів складають протокол за підписом голови й секретаря загальних зборів. Закон вперше встановлює вимоги до змісту протоколу. Він повинен містити такі відомості про:

- 1) дату, час і місце проведення загальних зборів;
- 2) дату складання переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах;
- 3) загальну кількість осіб, включених до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах;
- 4) загальну кількість голосів акціонерів – власників голосуючих акцій товариства, які зареєструвалися для участі у загальних зборах (якщо певні акції є голосуючими не з усіх питань порядку денного – зазначають кількість голосуючих акцій з кожного питання);
- 5) кворум загальних зборів (якщо певні акції є голосуючими не з усіх питань порядку денного – зазначають кворум загальних зборів з кожного питання);
- 6) головуючого й секретаря загальних зборів;
- 7) склад лічильної комісії;
- 8) порядок денний загальних зборів;
- 9) основні тези виступів;
- 10) порядок голосування на загальних зборах (відкрите, бюлетенями тощо);

11) підсумки голосування із зазначенням результатів голосування з кожного питання порядку денного загальних зборів та рішення, прийняті загальними зборами.

Протокол, підписаний головою і секретарем загальних зборів, підшивають, скріплюють печаткою товариства й підписом голови виконавчого органу товариства (в разі колегіального виконавчого органу) або одноосібного виконавчого органу.

У Законі є форма заочного голосування (метод опитування), що значно полегшує роботу товариства з кількістю акціонерів не більше 25 осіб. Немає сенсу з'їжджатися на загальні збори акціонерів, якщо, наприклад, кількість акціонерів – 10 осіб і на порядку денному стоять формальні питання. У такому разі готують проект протоколу і розсилають всім акціонерам. За результатами одержаних від акціонерів повідомлень приймають рішення, про яке акціонери мають бути поінформовані протягом 10 днів. Якщо збори проводять у формі заочного голосування, до такого товариства не застосовуватимуться положення Закону про порядок скликання і проведення зборів. Якщо навіть один акціонер не погоджується підписати проект рішення і вважає за потрібне обговорити це питання, тоді проводять загальні збори акціонерів за загальними правилами.

Попередні законодавчі документи до цього часу не давали відповіді на питання про особливості функціонування акціонерних товариств, які складаються з одного акціонера. Закон же передбачає, що до такого товариства не застосовуються положення про порядок скликання і проведення загальних зборів, оскільки повноваження таких здійснюються одноосібно. Рішення акціонера з питань, які належать до компетенції загальних зборів, оформляють письмово у формі наказу й засвідчують печаткою або нотаріально.

Законом деталізовано порядок скликання і проведення позачергових загальних зборів. Рішення про скликання або відмову приймається наглядовою радою протягом 10 днів з моменту отримання вимоги про їх скликання. Законом встановлено перелік підстав для відмови у скликанні зборів, а саме:

- якщо акціонери на дату подання вимоги не є власниками необхідної кількості простих акцій товариства;
- неповноти даних, передбачених Законом.

Позачергові збори мають бути проведені протягом 30 днів з дати подання вимоги про їх скликання. У зв'язку з цим виникає питання щодо можливості виконання норми Закону, яка зобов'язує товариство надсилати акціонерам письмові повідомлення про проведення зборів не пізніше, ніж за 30 днів до дати їх проведення. Але виконати цю вимогу Закону за вищезазначених умов буде неможливо.

Якщо протягом 10 днів з моменту отримання вимоги про скликання зборів наглядова рада не прийняла рішення про їх скликання, збори можуть бути скликані акціонерами, які на день подання вимоги сукупно є

власниками 10% і більше простих акцій. Згідно з Законом до товариства та його органів, у разі вчинення акціонерами протиправних дій, не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їхні права. Тому якщо акціонерами будуть порушені вимоги Закону щодо порядку скликання та проведення ними зборів акціонерів, ДКЦПФР не зможе застосувати санкції до товариства, як це відбувалося раніше.

Суттєве нововведення – наглядова рада має право прийняти рішення про скликання позачергових зборів з письмовим повідомленням акціонерів про їх проведення і порядок денний не пізніше, ніж за 15 днів до дати їх проведення з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного. У цьому разі, за відсутності кворуму, повторні збори не проводяться.

Нововведенням Закону також є те, що лічильна комісія обирається загальними зборами акціонерів. Повноваження лічильної комісії за договором можуть передаватися реєстратору або депозитарію товариства. В акціонерному товаристві з кількістю акціонерів – власників простих акцій – понад 100 осіб кількісний склад лічильної комісії не може бути меншим за три особи. До складу лічильної комісії не можуть включатися особи, які входять або є кандидатами до складу органів товариства.

Якщо товариством не приведено статут у відповідність до вимог Закону, в тому числі не визначено його тип як публічного чи приватного, то відкриті та закриті акціонерні товариства при скликанні й проведенні загальних зборів акціонерів повинні дотримуватись вимог Закону «Про господарські товариства». Отже, закриті й відкриті акціонерні товариства могли до 30.04.2011 р. скликати й проводити загальні збори акціонерів за «старими» правилами.

Законом суттєво змінено вимоги щодо порядку створення, компетенції наглядової ради, обрання та припинення повноважень її голови і членів, детально передбачено організацію роботи. Всю повноту влади над поточною діяльністю товариства Закон віддає наглядовій раді. Вона й раніше здійснювала контроль за діяльністю виконавчого органу, однак без загальних зборів акціонерів не могла реально вплинути на нього. Тепер створення наглядової ради є обов'язковим у товариствах з кількістю акціонерів-власників простих акцій 10 і більше осіб. За попередніми вимогами створення наглядової ради обов'язкове в товаристві з кількістю акціонерів понад 50 осіб.

У новому Законі відсутні вимоги щодо обрання членів наглядової ради з числа акціонерів, тому можна обирати членами наглядової ради представників акціонерів-юридичних осіб або держави (від одного акціонера можна обирати кілька представників). Загальні збори можуть встановити залежність членства у наглядовій раді від кількості акцій, якими володіє акціонер.

Беручи до уваги, що не рідше одного разу на три роки до порядку денного загальних зборів обов'язково вносяться питання обрання членів на-

глядової ради, можна дійти висновку, що термін повноважень голови і членів наглядової ради не може перевищувати 3 роки.

Нововведенням Закону є норма, що зобов'язує обирати членів наглядової ради публічного акціонерного товариства шляхом кумулятивного голосування.

Законом встановлено нові вимоги щодо:

- залежності кількісного складу наглядової ради від кількості акціонерів;

- порядку обрання голови наглядової ради: обирається членами наглядової ради з їх числа простою більшістю голосів від кількісного складу;

- організації роботи наглядової ради: можливість утворення з числа членів наглядової ради комітетів (з питань аудиту, інформаційної політики та ін.), запровадження посади внутрішнього аудитора, обрання корпоративного секретаря.

Нововведенням є визначення переліку питань, що перебувають у виключній компетенції наглядової ради, а саме:

1 затвердження в межах своєї компетенції положень, якими регулюються питання, пов'язані з діяльністю товариства;

2 підготовка порядку денного загальних зборів, прийняття рішення про дату їх проведення і про включення пропозицій до порядку денного, крім скликання акціонерами позачергових загальних зборів;

3 прийняття рішення про проведення чергових та позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів або за пропозицією виконавчого органу;

4 прийняття рішення про анулювання акцій чи продаж раніше викуплених товариством акцій;

5 прийняття рішення про розміщення товариством інших цінних паперів, крім акцій;

6 прийняття рішення про викуп розміщених товариством інших, крім акцій, цінних паперів;

7 затвердження ринкової вартості майна у випадках, передбачених цим Законом;

8 обрання та відкликання повноважень голови і членів виконавчого органу;

9 затвердження умов цивільно-правових, трудових договорів, які укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлення розміру їх винагороди;

10 прийняття рішення про відсторонення голови виконавчого органу від виконання ним повноважень та обрання особи, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу;

11 обрання та припинення повноважень голови та членів інших органів товариства;

12 обрання реєстраційної комісії, за винятком випадків, встановлених цим Законом;

13 обрання аудитора товариства і визначення умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг. У разі, якщо наглядова рада відсутня, це питання належить до компетенції виконавчого органу, якщо інше не встановлено статутом;

14 визначення дати складання переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядку й строків виплати дивідендів у межах граничного строку;

15 визначення дати складання переліку акціонерів, які мають бути повідомлені про проведення загальних зборів і мають право на участь у загальних зборах;

16 вирішення питань про участь товариства у промислово-фінансових групах та інших об'єднаннях, про заснування інших юридичних осіб;

17 вирішення питань в разі злиття, приєднання, поділу, виділення або перетворення товариства;

18 прийняття рішення про вчинення значних правочинів;

19 визначення ймовірності визнання товариства неплатоспроможним внаслідок прийняття ним на себе зобов'язань або їх виконання, у тому числі внаслідок виплати дивідендів або викупу акцій;

20 прийняття рішення про обрання оцінювача майна товариства та затвердження умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг;

21 прийняття рішення про обрання (заміну) реєстратора власників іменних цінних паперів товариства або депозитарію цінних паперів та затвердження умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг;

22 надсилання пропозицій акціонерам про придбання особою чи особами, що діють спільно, значного пакета акцій;

23 вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно з законом або статутом акціонерного товариства.

З прийняттям Закону остаточно вирішено проблемне питання про виключну компетенцію органу управління товариства, що має право приймати рішення про обрання та відкликання голови і членів виконавчого органу (згідно з ч. 2 ст. 159 ЦКУ, утворення та відкликання виконавчого органу належить до виключної компетенції загальних зборів акціонерів). Відтепер це вирішується тільки наглядовою радою.

Наглядова рада також затверджує умови цивільно-правових, трудових угод, що укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлює розмір їх винагороди, приймає рішення про відсторонення голови виконавчого органу від виконання ним повноважень і обрання особи, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу.

Виконавчий орган може бути колегіальним (правління, дирекція) або одноосібним (директор, генеральний директор). Голову колегіального виконавчого органу обирає наглядова рада. З кожним членом виконавчого

органу укладається трудова угода, що підписується головою наглядової ради чи особою, уповноваженою на це наглядовою радою.

Якщо обрання та припинення повноважень голови колегіального виконавчого органу віднесено до компетенції загальних зборів, наглядова рада має право відсторонити від виконання повноважень голову колегіального виконавчого органу до вирішення загальними зборами питання про припинення його повноважень, при цьому слід протягом 10 днів оголосити про скликання загальних зборів.

В товаристві з кількістю акціонерів понад 100 осіб загальними зборами акціонерів обов'язково обирається ревізійна комісія, якщо ж кількість акціонерів не перевищує 100 осіб, може обиратися ревізор або ревізійна комісія.

Законом встановлена вимога щодо обрання членів ревізійної комісії шляхом кумулятивного голосування на період до дати проведення чергових загальних зборів акціонерів, якщо інше не передбачено статутом акціонерного товариства. Але, за аналогією з обранням членів наглядової ради (вимоги ч. 4 ст. 42 Закону), застосовувати кумулятивне голосування при обранні членів ревізійної комісії навряд чи буде можливим.

Термін повноважень ревізійної комісії не повинен перевищувати 5 років. Голову ревізійної комісії обирають з числа її членів. З кожним членом ревізійної комісії укладається угода. На відміну від вимог Закону „Про господарські товариства” не тільки голова, а і члени ревізійної комісії є посадовими особами органів товариства.

Порівняно з попередніми законодавчими нормами в Законі відсутня вимога щодо обрання членів ревізійної комісії тільки з числа акціонерів.

Законом встановлено обов'язкові вимоги щодо проведення перевірки річної фінансової звітності публічного акціонерного товариства незалежним аудитором. Нововведенням Закону є норма, що забороняє афілійованим особам товариства і особам, які надають консультаційні послуги, бути незалежними аудиторами.

Якщо з аудитором укладено угоду, предметом якої є надання консультаційних послуг, то такого аудитора не можна залучати до проведення аудиторської перевірки річної фінансової звітності й результатів фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства.

На відміну від вимог Цивільного кодексу України, в якому лише задекларовано можливість проведення аудиторської перевірки на вимогу акціонерів, які володіють понад 10% акцій, Законом передбачено порядок проведення такої аудиторської перевірки.

Законом також визначено новий вид перевірки діяльності акціонерного товариства – спеціальна перевірка фінансово-господарської діяльності, яка проводиться ревізійною комісією або аудитором за рішенням загальних зборів акціонерів, наглядової ради, виконавчого органу або на вимогу акціонерів, які сукупно є власниками не менше 10% простих акцій товариства.

Законом вперше встановлені вимоги до:

- зберігання документів: визначено перелік документів (ч. 1 ст. 77 Закону), які підлягають зберіганню протягом усього терміну діяльності акціонерного товариства за його місцезнаходженням або в іншому місці, відомому і доступному акціонерам;

- порядку надання акціонерам інформації (доступу до документів, визначених ч. 1 ст. 77 Закону), яка протягом 10 днів з моменту надходження письмової вимоги акціонера повинна бути надана виконавчим органом (пересилання поштою або ознайомлення у приміщенні товариства).

Товариство має бути готовим до того, що будь-який з акціонерів, користуючись своїм правом на отримання інформації, може вимагати не тільки документи, визначені ч. 1 ст. 77 Закону, а й будь-яку іншу інформацію про господарську діяльність акціонерного товариства.

У Законі докладно описано процедури реорганізації товариства шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення та перетворення.

Важливо, що:

- в результаті злиття акціонерних товариств може виникнути лише акціонерне товариство;

- приєднувати до товариства можна тільки інше акціонерне товариство;

- ділити товариство дозволено лише на акціонерні товариства;

- виділяти з товариства можна тільки інше (інші) акціонерне товариство;

- перетворювати товариство можна тільки на господарське товариство або виробничий кооператив.

Ці нововведення Закону дозволять вдосконалити систему корпоративних правовідносин в акціонерних товариствах, підвищити рівень захисту прав акціонерів, звузити можливості для рейдерів і вирішити низку проблем, пов'язаних із корпоративним управлінням у товариствах.

Додаток Г
СЛОВНИК ПОНЯТЬ І ТЕРМІНІВ З КОРПОРАТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ

- **Авторитарна культура** характеризується наявністю норм прямого регулювання і жорсткого контролю.
- **Адаптивна (підприємницька) культура** – фокус знаходиться в зовнішньому середовищі, велике значення має гнучкість і адаптивність корпорації до вимог ринку.
- **Акт приймання-передавання матеріальних цінностей** – це акт, що складається разом з передавальним (роздільним) балансом і містить розшифрування статей балансу, а також позабалансових рахунків. Цей акт мають підписувати голови правління, головні бухгалтери та матеріально відповідальні особи товариств – учасників реорганізації.
- **Акції в бездокументарній формі** існують у вигляді облікових записів на рахунку зберігача (на електронних носіях інформації). У випадку емісії акцій у бездокументарній формі емітент оформляє глобальний сертифікат, що відповідає обсягу зареєстрованого випуску і передає його в обраний ним депозитарій.
- **Акції на пред'явника** не містять імені або найменування їх власника, вони передаються вільно, для реалізації корпоративних прав з даної акції досить її пред'явлення будь-якою особою.
- **Акціонерами** товариства визнаються фізичні та юридичні особи, а також держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, або територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, які є власниками акцій товариства.
- **Акція** – це цінний папір без установленого терміну обігу, що засвідчує пайову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства.
- **«Американська» система управління** відрізняється в межах окремих штатів, навіть у межах одного й того самого штату. Сутнісні риси цієї системи полягають у тому, що керівництво здійснює унітарна рада директорів (the board of directors), яка керує всією діяльністю корпорації та відповідає за її загальний стан. До цього органу входять як виконавчі директори, так і незалежні, з повноваженнями контролю. Як правило, кількість виконавчих директорів у складі спостережної ради не регламентована.
- **Аналіз фінансового стану акціонерного товариства** – це підготовка інформації для планування, прогнозування, прийняття рішень та контролю в діяльності АТ, підготовка інформації для акціонерів, інвесторів, фінансових установ й інших зацікавлених сторін і зовнішніх користувачів.

➤ **Англо-американська модель корпоративного управління** – характеризується наявністю індивідуальних акціонерів і постійно зростаючим числом незалежних, тобто непов'язаних з корпорацією акціонерів (вони називаються „аутсайтери”), а також чітко розробленою законодавчою базою, яка визначає права і обов'язки трьох ключових учасників – директорів, менеджерів і акціонерів.

➤ **Антикризове корпоративне управління** – стосується господарських товариств корпоративного типу, розглядається незалежно від величини підприємств і галузевої належності, оскільки для такого управління є загальні базові чинники, які можна застосовувати в усіх випадках.

➤ **Антикризове регулювання** здійснюється на рівні державних органів і передбачає формування законодавчо-нормативної бази, а також здійснення антикризових процедур державними органами загальної та спеціальної компетенції (наприклад, Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій України).

➤ **Аутсайдерські системи управління** характеризуються широкою акціонерною власністю, яка є досить розпорошеною, і тому вплив на прийняття рішень більшою мірою залежить від менеджерів, застосування різних форм перехоплення контролю за корпорацією.

➤ **Афілійовані особи** – це:

- члени сім'ї фізичної особи – чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини), які спільно провадять господарську діяльність;

- юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи.

➤ **Баланс** – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал.

➤ **Балансова вартість власного капіталу** – вартість активів акціонерного товариства, відображена в його бухгалтерському балансі, за вирахуванням зобов'язань.

➤ **Блоки управління державним корпоративним сектором в Україні.**

1. Створення загальної нормативно-правової бази функціонування економіки, що полягає в розробці законів та підзаконних актів економічної спрямованості, оскільки всі підприємства здійснюють діяльність у цьому нормативно-економічному полі.

2. Пряме управління державними підприємствами, цей блок застосовується у випадках, коли держава є єдиним власником акціонерного товариства і керує його діяльністю через менеджмент підприємства.

3. Управління певною державною часткою статутного фонду господарських товариств, що впливає на діяльність корпорації відповідно до наявності державного пакета корпоративних цінних паперів.

➤ **Блокувальний пакет «25% акцій + 1 акція»** дає можливість заблокувати на зборах прийняття рішень, що вимагають трьох четвертей голосів. Це такі важливі рішення, як зміни до статуту, створення та ліквідація дочірніх підприємств, ліквідація акціонерного товариства. Пакет **«50% акцій + 1**

акція» дає змогу приймати рішення на зборах за умови присутності більше, ніж 60% голосів акціонерів. Наявність такого пакета залежить від співвідношення власності і від розкладу сил на зборах та вміння їх вести. Самостійне проведення зборів забезпечує пакет **«60% акцій + 1 акція»**. Дієвість прийняття рішень, які вимагають трьох четвертей голосів, залежить від розкладу сил на зборах.

➤ **«Борги»** – це підпрограма поглибленої роботи з боргами підприємства, програма антикризових дій. Оскільки важливим показником кризового стану є неплатоспроможність, підпрограма передбачає визначення стану з фінансових потоків на підприємстві і з'ясування причини зростання боргів.

➤ **Бюрократична культура** націлена на досягнення стратегічних цілей організації та послідовні дії у стабільному середовищі.

➤ **Вартість бізнесу** – вартість діючого підприємства або вартість 100 відсотків інтересу в бізнесі (діловому підприємстві);

➤ **Вертикальний (структурний) аналіз** – визначення питомої ваги окремих статей фінансових звітів та їх впливу на підсумкові показники.

➤ **Виділення** – створення однієї чи кількох юридичних осіб, до яких за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах переходять майнові права і зобов'язання юридичної особи, що реорганізується.

➤ **Виконавчий орган** – правління або інший орган, передбачений статутом, – керує поточною діяльністю товариства, представляє товариство у відносинах із третіми особами;

➤ **Викуп акцій** – придбання акціонерним товариством за плату розміщених ним акцій.

➤ **Випуск (емісія) акцій** – це встановлена законодавством сукупність дій емітента, спрямованих на розміщення нових акцій (акцій, що не знаходились в обігу на ринку) серед інвесторів.

➤ **Виробничий (технічний) директорат** – здійснює контроль за випуском якісної продукції відповідними службами (виробничими підрозділами, відділеннями за видами продукції).

➤ **Відкриті фонди** створюються на невизначений термін і здійснюють викуп своїх інвестиційних сертифікатів у терміни, встановлені інвестиційною декларацією інвестиційного фонду.

➤ **Відновна вартість** – вартість відтворення об'єкта у ринкових умовах на дату оцінювання, який, за своїми ознаками, може бути адекватною функціональною заміною об'єкта оцінювання (без урахування зносу).

➤ **«Власність»** – підпрограма переходу власності з кількома варіантами вирішення проблем. Це може бути продаж пакетів акцій інвесторами, не зацікавленими у збереженні прав власності на них, іншим зацікавленим інвесторам.

➤ **Внутрішні елементи системи корпоративного управління** залежать від наявності ефективних норм і процедур взаємовідносин власників та їх впливу на менеджмент підприємства.

- **Внутрішні зобов'язання** виникають перед власниками (в корпораціях, наприклад, з виплати дивідендів), найманими працівниками (з виплати заробітної плати) та інші.
- **Внутрішні причини невиконання зобов'язань** – недосконалий менеджмент, внаслідок чого підприємство зробило неефективні довгострокові фінансові вкладення, що не привели до зростання його доходу в передбачуваний період, а також, коли підприємство обтяжене надмірними виробничими запасами, що не збільшують обсягів виробництва і грошових надходжень, виробляє готову продукцію, що не реалізується, утримує непомірну для нього соціально-культурну сферу, утримує надмірну кількість персоналу тощо. В сучасних умовах до таких причин можна віднести неефективну маркетингову стратегію і тактику, коли між виробниками та споживачами спостерігається значна кількість посередницьких ланок, в яких осідає переважна частина виручки.
- **Внутрішньокорпоративна структура управління** – базується на ряді ув'язаних між собою положень, які стосуються тих чи інших відносин учасників і різних сторін господарського життя корпорації. Вона може значно відрізнятися у корпораціях, бути організаційно оформленою, регламентувати більше чи менше сторін діяльності фірми. В практиці внутрішньокорпоративна структура управління є традиційною: збори → рада акціонерного товариства → виконавчий орган. Проте функції і компетенція цих органів визначаються шляхом розробки і затвердження ряду офіційних положень, які мають юридичну силу всередині фірми.
- **Вторинний ринок цінних паперів** – це ринок, на якому здійснюється купівля-продаж існуючими (zareєстрованими) цінними паперами. Вони можуть реалізуватись дрібними власниками-акціонерами з дотриманням або без дотримання вимог законодавства, ними торгують і крупні дилери у позабіржовому обігу. Найчастіше корпорації намагаються керувати рухом своїх акцій через посередництво фондових бірж.
- **Глобальний сертифікат** – це документ, оформлений у ДКЦПФР на весь випуск цінних паперів у бездокументарній формі, що підтверджує право на здійснення операцій із цінними паперами даного випуску в Національній депозитарній системі.
- **Голосуюча акція** – акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства.
- **Горизонтальний аналіз** – порівняння кожного показника (позиції звітності) з попереднім періодом.
- **Господарські товариства** – підприємства, установи та організації, створені об'єднанням капіталів і підприємницької діяльності групи осіб (фізичних, юридичних, державних органів) для спільного господарювання, важливими ознаками господарських товариств є об'єднання капіталів, статус юридичної особи, централізоване управління цією юридичною особою, обмежена (крім товариства з додатковою відповідальністю, повного і командитного товариств) відповідальність, можливість поступки корпорати-

вними правами та правами їх переміщати.

➤ **Демократична культура** характеризується довірливими і м'якими відносинами між керівником і підлеглими.

➤ **Депозитарії** – юридичні особи, що надають послуги зі зберігання цінних паперів, відкриття та ведення рахунків у цінних паперах; а також можуть здійснювати кліринг і розрахунки за угодами щодо цінних паперів.

➤ **Депозитарна діяльність** полягає в наданні послуг зі зберігання цінних паперів незалежно від форми їх випуску, відкриття та ведення рахунків у цінних паперах, обслуговування операцій на цих рахунках (включаючи кліринг і розрахунки за угодами щодо цінних паперів) і обслуговування операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів.

➤ **Депозитарний договір** – це договір, в якому встановлюється право зберігача передавати до депозитарію виключно цінні папери, які перебувають у колективному зберіганні, порядок здійснення операцій депозитарієм, умови ведення рахунків, порядок проведення операцій емітента, порядок надання облікової та фінансової інформації депозитарієм, а також умови оплати його послуг тощо. Депозитарний договір укладається між зберігачем та обраним ним депозитарієм, за яким депозитарій веде для зберігача рахунки у цінних паперах, на яких відображаються операції з цінними паперами, переданими зберігачем.

➤ **Державна акціонерна компанія** – це публічне акціонерне товариство, у якому державі належить пакет акцій, що, відповідно до законодавства, забезпечує правомочність загальних зборів акціонерів.

➤ **Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку (ДКЦПФР)** – це державний орган, підпорядкований Президенту України і підзвітний Верховній Раді України. До системи цього органу входить безпосередньо Державна комісія в складі Голови і шести членів, її центральні апарати та територіальні органи.

➤ **Державне регулювання ринку цінних паперів** – це здійснення державою комплексних заходів з упорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів та їх похідних і запобігання зловживанням і порушенням в цій сфері.

➤ **Державні корпоративні права** – це акції, частки в статутному фонді акціонерних товариств, що належать державі.

➤ **Дивіденд** – це частина прибутку (платіж), що проводиться на користь власника (довірених осіб власника) корпоративних прав, емітованих юридичною особою внаслідок розподілу частини її прибутку. Дивіденд є доходом акціонера на вкладений капітал.

➤ **Дивідендна політика** включає в себе прийняття рішень щодо виплати дивідендів або утримання чистого прибутку для інвестування в розвиток корпорацій.

➤ **Директорат персоналу** – виконує функції приймання, підготовки, навчання персоналу, мотивації праці, розробки систем оплати праці, укладання трудових угод, формування та підтримки організаційної культури,

діагностики міжособистісних і міжгрупових відносин в організації.

➤ **Директорат з організації та контролю** має основною функцією координацію різних сфер діяльності і роботи підрозділів. Засобами організаційного контролю є організаційний аналіз і проектування, нормування, інструктування, розпорядницький вплив.

➤ **Дійсна вартість** – відновна вартість за відрахуванням усіх видів зносу.

➤ **Діяльність з випуску цінних паперів** – це виконання торгівцем цінними паперами за дорученням, від імені і за рахунок емітента обов'язків щодо організації підписки на цінні папери або їх реалізації іншим способом. При цьому торговець цінними паперами за домовленістю з емітентом може брати на себе зобов'язання у разі неповного розміщення цінних паперів викупити в емітента нереалізовані цінні папери.

➤ **Довірче товариство** являє собою фірму, яка здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірцями майна щодо реалізації їх прав власників. Довірче товариство є досить специфічною ланкою в системі корпоративного управління, де здійснюється передавання функцій управління від власника до професійного управляючого, який, на думку власника, більш ефективно здійснить функції розпорядження його майном.

➤ **Договір про відкриття рахунку у цінних паперах** – це договір, який укладається власником цінних паперів з обраним ним зберігачем про передачу власником належних йому цінних паперів зберігачу для здійснення депозитарної діяльності. В договорі визначаються умови ведення рахунку власника цінних паперів, порядок проведення операцій емітента, порядок надання облікової та фінансової інформації зберігачем, а також умови оплати його послуг тощо.

➤ **Договір про обслуговування емісії цінних паперів** – це договір, в якому між емітентом чи його представником та обраним ним депозитарієм визначається порядок прийняття на обслуговування та обслуговування емісії цінних паперів, операцій емітента в депозитарії щодо випущених ним цінних паперів, порядок переведення цінних паперів з документарної форми у бездокументарну тощо.

➤ **Доходність (рентабельність) активів** – це важливий синтетичний показник, який дозволяє оцінити результати діяльності суб'єкта господарювання в цілому, а також виявити зв'язки, які впливають на фінансову стійкість підприємства та його компоненти. Рентабельність активів показує частку чистого прибутку, яку одержує підприємство з кожної зони активів, і може бути розрахована за формулою:

$$A_r = Pr_r \times A_{OB},$$

де A_r – рентабельність активів;

Pr_r – рентабельність реалізованої продукції;

A_{OB} – оборотність активів.

➤ **Екзистенціальна (крапкова) культура** об'єднує, як правило, яскравих індивідуальностей, без яких неможливі існування і розвиток організації.

- **Економічна суть статутного фонду** – створення матеріальної бази для формування та розвитку товариства.
- **Економічні риси господарських товариств корпоративного типу** – це об'єднання капіталів та обмеження економічного ризику для окремих учасників; поєднання різних економічних можливостей – капіталів і вмінь, знань, ідей; розмежування капіталу та економічної діяльності; жорстке відокремлення власності господарського товариства і власності його учасників; обмеження можливостей вилучення капіталів (паїв, часток) з товариства.
- **Експертний порядок оцінювання державних корпоративних прав** відбувається з залученням незалежних експертів – юридичних осіб, які відповідно до угоди, укладеної з ФДМУ, мають право на проведення експертного оцінювання державних корпоративних прав і активів господарських товариств.
- **Емісійний дохід** – дохід, що виникає при перевищенні ціни продажу над номінальною вартістю акції, який не обкладається податком і є важливим джерелом зміцнення фінансового становища фірми.
- **Емітент цінних паперів** – це юридична особа, яка від свого імені випускає цінні папери і виконує обов'язки, що впливають з умов їх випуску.
- **Етика бізнесу** – це система моральних принципів і цінностей, що керує поведінкою людини, або групи людей, визначаючи, що правильно, а що неправильно.
- **Журнал обліку розповсюдження** веде уповноважена особа, в ньому в хронологічному порядку відображаються відомості про підписку (інформація про осіб, що підписалися на цінні папери, реквізити укладених договорів на підписку, реквізити тимчасових свідоцтв) на цінні папери.
- **Загальні збори акціонерів** є вищим органом управління акціонерним товариством. Порядок скликання, кворум, компетенція, процедура проведення загальних зборів визначаються відповідно до Закону “Про акціонерні товариства”, статуту товариства та його внутрішніх нормативних актів. У більшості товариств на перших загальних зборах приймається Регламент загальних зборів акціонерів, у котрому докладно визначаються вищезгадані питання.
- **Закриті фонди** – створюються на певний термін і здійснюють розрахунки з інвестиційними сертифікатами після закінчення терміну діяльності інвестиційного фонду.
- **Засновники акціонерного товариства** – це особи, які підписали установчий договір що визначає порядок здійснення ними спільної діяльності щодо створення акціонерного товариства.
- **Засновниками та учасниками товариства** можуть бути підприємства, установи, організації, а також громадяни, крім випадків, передбачених законодавчими актами України.
- **Заснування нових юридичних осіб** також не є реорганізацією, оскільки не пов'язане з припиненням діяльності юридичних осіб. Ці дії часто плу-

тають зі злиттям, приєднанням або виділенням.

- **Західноєвропейська модель корпоративного управління** характеризується високим ступенем концентрації акціонерної власності, при цьому більша частина акцій корпорацій належить іншим компаніям.
- **Зберігачі** – комерційні банки або торговці цінними паперами, що здійснюють зберігання цінних паперів клієнтів, обслуговують операції з ними.
- **Зведений обліковий реєстр** – це складений депозитарієм на певну дату список власників цінних паперів із зазначенням кількості цінних паперів, належних кожному власнику, та фактів обтяження цих цінних паперів зобов'язаннями.
- **Звіт про власний капітал** відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.
- **Звіт про рух грошових коштів** відображає надходження та вибуття грошових коштів і їх еквівалентів у результаті діяльності підприємства за звітний період.
- **Звіт про фінансові результати** – це звіт про доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємств.
- **Злиття** – припинення діяльності двох чи кількох юридичних осіб з передачею за передавальним актом (балансом) усіх майнових прав та зобов'язань цих осіб юридичній особі- правонаступнику, створеній в результаті реорганізації.
- **Значний пакет акцій** – пакет із 10 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.
- **Значний правочин** – правочин (крім правочину з розміщення товариством власних акцій), учинений акціонерним товариством, якщо ринкова вартість майна (робіт, послуг), що є його предметом, становить 10 і більше відсотків вартості активів товариства за даними останньої річної фінансової звітності.
- **Зовнішні елементи корпоративного управління** – державні органи загальної та спеціальної компетенції, механізми ринкового контролю, громадські організації, засоби масової інформації.
- **Зовнішні зобов'язання** – це зобов'язання перед фіскальною системою (не сплачені в строк податки), фінансово-кредитною (неможливість погасити заборгованість перед банками), зобов'язання перед контрагентами (з проплати товарів і послуг, надання послуг та поставок товарів тощо).
- **Зовнішні інформаційні джерела** – це органи законодавчої влади, органи виконавчої влади, конкуренти, постачальники, споживачі, фінансові установи, громадськість.
- **Зовнішні причини невиконання зобов'язань** можуть бути досить різні, але потрібно виділити такі можливі ситуації, коли ринок знижує загальний попит на продукцію підприємства, оскільки немає потреб, високі ціни, низька платоспроможність, з'явилися товари-субститути. Такі ситуації можуть виникнути при неповерненні платежів за відвантаженою продукцією або послуги, здійснені недобросовісними споживачами. У таких випадках

підприємство, не маючи виручки, об'єктивно не виконує свої зобов'язання перед іншими суб'єктами його економічних зв'язків і діяльності. Можуть виникати ситуації різких змін податкової політики, запровадження підвищених митних тарифів, прямих заборон на експорт або імпорту продукції, що також призводить до неможливості підприємством виконати зобов'язання.

➤ **«Золоті парашути»** – це попередньо узгоджена вихідна допомога вищим менеджерам у разі поглинання, злиття та інших реорганізацій фірм, що призводить до суттєвих змін у становищі голови виконавчого органу.

➤ **Іменні акції** – це акції, в яких зазначена особа їх власника (його прізвище, ім'я та по батькові або найменування вказані на бланку цінного паперу), вони передаються шляхом вчинення індосаменту (передавального надпису, який засвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи).

➤ **Інвестиційна вартість** – вартість активів, що розглядаються як внесок у реалізацію певного інвестиційного проекту (визначається, виходячи з бізнес-плану цього проекту); вартість об'єкта, яка враховує індивідуальні вимоги інвестора до інвестицій.

➤ **Інвестиційна компанія** – торгівець цінними паперами, який, крім провадження інших видів діяльності, може залучати кошти для здійснення спільного інвестування через емісію цінних паперів та їх розміщення. Інвестиційна компанія створюється у формі акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю в порядку, встановленому для цих товариств, та здійснює діяльність зі спільного інвестування.

➤ **Інвестиційний фонд** – це юридична особа, заснована у формі закритого акціонерного товариства з урахуванням вимог, встановлених чинним законодавством, що здійснює виключно діяльність у галузі спільного інвестування. Суттєвою особливістю є те, що інвестиційний фонд не може сам виконувати процес інвестування і для цього існує інвестиційна компанія, яка виступає в ролі інвестиційного керуючого.

➤ **Інсайдерські системи управління** – це системи в яких власність сконцентрована в руках кількох осіб, які володіють великими частками корпоративного майна, значна частина функцій управління здійснюється цими (юридичними чи фізичними) особами і менеджмент перебуває під їх прямим впливом, причому інсайтери є водночас і акціонерами, і менеджерами таких корпорацій.

➤ **Інформація про випуск акцій** – це документ, у якому вказуються ті відомості, що будуть публікуватися засновниками при оголошенні відкритої підписки на акції.

➤ **Капітал корпорації** (реальний капітал, власний капітал) – капітал, що включає статутний фонд, резервний фонд, капіталізований прибуток, інші надходження.

➤ **Кланова культура** – це культура, для якої характерна зацікавленість усіх членів організації в участі у загальній справі, врахування потреб працівників, задоволення яких розглядається як ключ до успіху компанії,

створення почуття відповідальності і причетності до справ організації, відданість працівників фірмі.

➤ **Кліринговий депозитарій** – депозитарій, який для здійснення грошових розрахунків за угодами з цінними паперами зобов'язаний користуватися послугами, які надають розрахункові банки на основі відповідного договору, типова форма якого затверджується Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Національним банком України.

➤ **Клубна культура** найбільш відповідає централізованим організаційним структурам. Норми цієї культури орієнтовані на вказівки, що виходять з центру, від одного керівника.

➤ **Книжкова (бухгалтерська) вартість корпоративних прав** – частка вартості власного капіталу, пропорційна частці корпоративних прав у статутному фонді господарського товариства.

➤ **Коефіцієнт абсолютної ліквідності** – обчислюється відношенням грошових коштів та короткострокових фінансових вкладень до короткострокових зобов'язань підприємства.

➤ **Коефіцієнт критичної ліквідності** – це співвідношення грошових коштів, розрахунків та інших активів з сумою короткострокових зобов'язань.

➤ **Коефіцієнт покриття, або поточної ліквідності** – в чисельнику містить грошові кошти та короткострокові фінансові вклади, а також вартість матеріально-виробничих запасів, продавши які, можна одержати готівку, а в знаменнику – суму короткострокових зобов'язань.

➤ **Командитне товариство** – товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, що здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майно товариства (вкладників). Якщо у командитному товаристві беруть участь два або більше учасників з повною відповідальністю, вони несуть солідарну відповідальність за боргами товариства.

➤ **Комерційна діяльність щодо цінних паперів** – це купівля-продаж цінних паперів, що здійснюється торгівцем цінними паперами від свого імені та за свій рахунок.

➤ **Комерційна таємниця товариства** – це відомості, які пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею та розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди його інтересам.

➤ **Комерційний директорат (відділ маркетингу)** є одним із ключових підрозділів як великих, так і невеликих компаній, виконуючи одночасно облікові, консультаційні, адміністративні, дослідницькі функції та функції контролю.

➤ **Комісійна діяльність з цінних паперів** – це купівля-продаж цінних паперів, що здійснюється торгівцем цінними паперами від свого імені, за дорученням і за рахунок іншої особи.

- **Консолідована фінансова звітність** – звітність, яка відображає фінансовий стан і результати діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.
- **Контроль** – вирішальний вплив або можливість здійснення вирішального впливу на господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішення органами управління суб'єкта господарювання, а також здійснення правочинів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання.
- **Контрольний пакет акцій** – пакет із 50 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.
- **Конфіденційна інформація** – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні чи розпорядженні особи, поширюються за її бажанням та відповідно до встановлених нею умов і правил.
- **Корпоративна культура** – це сукупність правил, звичаїв та усталеної практики в галузі корпоративного управління, яка не отримала нормативного закріплення в законодавстві та базується на загальному культурному рівні суспільства, нормах моралі, діловій практиці тощо.
- **Корпоративне управління** – процеси регулювання власником руху його корпоративних прав з метою отримання прибутку, управління корпоративним підприємством, відшкодування витрат через отримання частки майна при його ліквідації, можливих спекулятивних операцій з корпоративними правами.
- **Корпоративний секретар** обирається загальними зборами, є незалежним від виконавчого органу та підзвітним загальним зборам і раді.
- **Корпоративні норми** викладені у внутрішніх документах окремих фірм. Це принципи довіри і відсутності дискримінації у відносинах між постачальниками і покупцями, персоналом і адміністрацією, менеджерами й акціонерами.
- **Корпоративні права** – це право власності на частку (пай) у статутному фонді (капіталі) юридичної особи, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої особи, а також частки активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства
- **Культура стратегічного завдання** вимагає від організації, орієнтованої на специфічне коло споживачів у зовнішньому середовищі, чітко дотримуватися власної стратегічної мети шляхом досягнення проміжних цілей.
- **Кумулятивне голосування** – голосування під час обрання органів товариства, коли загальна кількість голосів акціонера помножується на кількість членів органу акціонерного товариства, що обираються, а акціонер

має право віддати всі підраховані таким чином голоси за одного кандидата або розподілити їх між кількома кандидатами.

➤ **Ліквідаційна вартість** – вартість, за якою об'єкт оцінювання може бути проданий на відкритому конкурентному ринку за умови, що термін його реалізації був коротшим, ніж розумно довгий для даного типу об'єктів на даному ринку, а також вартість, за якою активи (сума активів), що є об'єктом оцінювання, могли бути реалізовані на відкритому ринку в обумовлений термін.

➤ **Ліквідаційна вартість** привілейованої акції певного класу – сума коштів, яка належатиме власнику такої акції під час ліквідації акціонерного товариства.

➤ **Лістинг** – це внесення цінних паперів до списку цінних паперів, які котируються на фондовій біржі або можуть бути предметом укладення угод в торговельно-інформаційній системі, якщо це передбачено їх правилами.

➤ **Мандатна комісія** реєструє акціонерів та їх представників, що прибули на збори, здійснює перевірку їх повноважень і визначає наявність або відсутність кворуму.

➤ **Маркет-мейкер ПФТС** – учасник торговельно-інформаційної системи (ТІС) першої фондової торговельної системи (ПФТС), який має особливий статус відповідно до «торгових правил ПФТС».

➤ **Міжнародні норми** – це норми вищого рівня, засновані на загальнолюдських цінностях і зафіксовані в «Принципах міжнародного бізнесу» – всесвітньому етичному кодексі, прийнятому в 1994 р. у Швейцарії представниками кращих компаній і консультантів бізнесу зі США, Західної Європи і Японії.

➤ **Напрямки зміни частки акціонера у статутному фонді** – це зміна статутного фонду, закупівля акцій первинного випуску (або права на їх отримання – при сертифікатній приватизації) у акціонерів, зміна власності внаслідок реального або фіктивного банкрутства.

➤ **Національна депозитарна система складається з двох рівнів:** нижній рівень – це зберігачі, які ведуть рахунки власників цінних паперів, і реєстратори власників іменних цінних паперів; верхній рівень – це Національний депозитарій України та депозитарії, що ведуть рахунки для зберігачів і здійснюють кліринг і розрахунки за угодами з цінними паперами.

➤ **Національні норми** реалізовані норми в кодексах корпоративної поведінки у багатьох країнах світу.

➤ **Неекспертний порядок оцінювання** – це механізм проведення оцінювання державних корпоративних прав безпосередньо спеціалістами ФДМУ.

➤ **«Німецька» система управління** – це трирівнева система управління корпорацією, яка містить в собі три управлінські структури: загальні збори акціонерів, наглядову раду, виконавчу раду. Цій системі властиве чітке розмежування функцій між наглядовою радою, яка здійснює функції нагляду, й виконавчим органом, що керує поточною діяльністю корпорації. В цій

системі існує досить чітке розмежування директорів: до наглядової ради входять тільки незалежні директори, до виконавчої – виконавчі директори.

➤ **Нижній рівень депозитарної системи** – це зберігачі, які ведуть рахунки власників цінних паперів, та реєстратори власників іменних цінних паперів. Прямими учасниками вважаються депозитарії, зберігачі та реєстратори власників цінних паперів. Опосередкованими учасниками є емітенти, організатори торгівлі цінними паперами, торгівці цінними паперами, банки.

➤ **Облігація** – це цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску). Облігації випускають за умови наступного обміну на акції акціонерного товариства.

➤ **Обов'язковий викуп акцій** – обов'язкове придбання за плату та на вимогу акціонера розміщених товариством акцій.

➤ **Ознаки акціонерних товариств** – статутний фонд має акціонерну природу, поділений на частки рівної номінальної вартості, що мають назву акцій; товариство має статус емітента цінних паперів; так звана публічна діяльність; стабільність майнової бази; більш складна, ніж у інших товариствах система управління.

➤ **Опосередковані учасники** – це організатори торгівлі цінними паперами, банки, торговці цінними паперами й емітенти.

➤ **Опціони на придбання акцій** – це механізми, які регламентують розповсюдження придбаних власних акцій серед членів персоналу з метою підвищення їх стимулювання в ефективному господарюванні акціонерного товариства. Розповсюдження опціонів на придбання власних акцій ставить за мету підвищення зацікавленості персоналу в ефективному функціонуванні корпорації у збільшенні власних доходів працівників як акціонерів, так і учасників. Опціони на придбання акцій використовуються у системі внутрішньокорпоративного управління.

➤ **Організатори торгівлі цінними паперами** – фондові біржі або позабіржові торгові системи, що надають послуги, які безпосередньо сприяють укладенню цивільно-правових угод щодо цінних паперів.

➤ **Організаційна ефективність** має на меті оцінити вплив системи менеджменту, організаційної культури, методів прийняття рішень та інших параметрів на ефективність реалізації стратегічних цілей корпорації. Дослідження в галузі організаційної ефективності привели до формування декількох основних підходів:

1) **Цільовий підхід** передбачає, що ефективність організацій визначається її здатністю досягти поставленої мети.

2) **Системний підхід** підкреслює взаємодію між різними частинами організації та зовнішнього середовища, тому що вони спільно впливають на ефективність. Націлений на засоби досягнення мети, а не на оцінку самої мети.

3) **Внутрішньоорганізаційний підхід** визначає ефективність як внутрішню координацію, стабільність, погодженість усіх процесів, за якою поставлені завдання будуть досягнуті оптимальним способом при мінімальних витратах.

4) **Конкурентний підхід** передбачає залежність критерію ефективності від того, чиїм інтересам цей критерій відповідає.

➤ **Особи, що діють спільно**, – фізичні та/або юридичні особи, які діють на підставі правочину між ними і узгоджують свої дії для досягнення спільної мети.

➤ **Особовий рахунок заставоутримувача** відкривається для обліку іменних цінних паперів власників, які були передані заставоутримувачу у заставу, за поданням документів, що є підставою для реєстрації застави.

➤ **Офіційний друкований орган** – одне з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

➤ **Оцінювання і викуп акцій акціонерів** проводять з метою захисту прав акціонерів акціонерне товариство, що прийняло рішення про реорганізацію у випадку, коли ці акціонери не голосували за прийняття загальними зборами рішення про реорганізацію і звернулися до товариства з письмовою заявою про викуп акцій.

➤ **Первинний ринок цінних паперів** – це ринок, на якому здійснюється купівля-продаж цінних паперів перших випусків. Для здійснення первинного розміщення акцій, як правило, укладається угода з дилерами, які займаються продажем таких акцій інвесторам. Умови взаємодії емітентів та продавців визначаються угодами між ними. При первинному поширенні надійність цих акцій забезпечується так званим принципом повного пред'явлення, тобто розкриття всієї інформації емітентом, який виходить на первинний ринок цінних паперів.

➤ **Передавальний баланс** – це баланс товариства (який має силу акта приймання-передавання) на день припинення його діяльності, за яким усі його майнові права та зобов'язання переходять до товариства- правонаступника. Баланс має бути підписаний керівниками товариств – учасників реорганізації та головними бухгалтерами.

➤ **Перетворення** – зміна організаційно-правової форми юридичної особи, внаслідок чого виникає нова юридична особа, до якої переходять усі права й обов'язки реорганізованої юридичної особи.

➤ **«Персонал»** – це підпрограма активної роботи з персоналом підприємства, необхідний елемент антикризового управління.

➤ **Перша Фондова Торговельна Система (ПФТС)** є організатором торгівлі, що має відповідний дозвіл Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України. Фактично ПФТС є «електронною» біржею цінних паперів України, яка охоплює всі найбільші регіони України та підтримує роботу національної електронної системи торгівлі цінними паперами у режимі «реального часу».

- **Повідомлення акціонерам** – повідомлення, що містить передбачену законом та статутом акціонерного товариства інформацію і направляється адресату листом з описом вкладення та повідомленням про вручення.
- **Повне товариство** – товариство, у якому всі учасники займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, особливістю управління є те, що ведення справ здійснюється за загальною згодою всіх учасників.
- **Повний контроль** над акціонерним товариством можливий при наявності пакета «75% акцій + 1 акція». Інші акціонери можуть лише вимагати позачергового скликання загальних зборів та мати інші права, що їх дає володіння більше, ніж 10% акцій. При правильному підході меншість може впливати на деякі рішення власника такого пакета, але це залежить від її згуртованості, знань, цілеспрямованості.
- **Поглинання** – зміни у володінні контрольним пакетом акцій, тобто набуття контролю над акціонерним товариством шляхом придбання певного пакета акцій.
- **Поділ** – припинення діяльності однієї юридичної особи з передачею за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах її майнових прав та зобов'язань кільком юридичним особам- правонаступникам, створеним у процесі реорганізації.
- **Позабіржові фондові ринки** передбачають операції з цінними паперами, що здійснюються поза фондовою біржею. На таких ринках здійснюється первинне розміщення акцій, у тому числі підприємств, що приватизувались, а також акцій невеликих (менш надійних порівняно з зареєстрованими на біржі) акціонерних товариств, які також мають продаватись і купуватись. Найбільш стихійну форму позабіржова торгівля має при купівлі-продажу корпоративних цінних паперів фізичними особами.
- **Показники фінансової стійкості** – це співвідношення власних та позикових коштів за темпами накопичення власних коштів у результаті поточної фінансової діяльності, співвідношення мобільних та іммобільних коштів підприємства, достатнє забезпечення матеріальних оборотних коштів власними джерелами.
- **Положення про загальні збори.** Такі положення регламентують порядок проведення зборів і дають можливість їх організаторам мати розписану процедуру. Вони часто є об'ємними і тому не завжди сприймаються окремими акціонерами, які хотіли б ознайомитись і прийняти окремі невеликі положення, що регулюють збори. Тому деякі корпорації приймають цілий ряд положень, які регламентують проведення загальних зборів. Це дає змогу, у разі потреби, при необхідності заміни деяких пунктів змінювати деякі положення, особливо ті, що приймаються не зборами, а іншими органами корпоративного управління.
- **Положення про організаційну комісію.** В ньому визначаються склад такої комісії, функції, які вона виконує, зобов'язання та відповідальність її членів. Як правило, організаційна комісія здійснює такі функції: розробляє

та подає на затвердження правлінню АТ план-графік заходів з підготовки зборів, складає кошторис витрат на підготовку та проведення зборів і подає на затвердження правлінню АТ, готує самостійно або приймає за актом від реєстратора списки акціонерів, які мають право на участь у зборах, повідомляє акціонерів про скликання зборів, забезпечує публікацію офіційної інформації про збори, створює умови для ознайомлення акціонерів з документами, що стосуються питань порядку денного, проводить роботу з акціонерами щодо оформлення довіреностей, готує бюлетені та картки для голосування, займається матеріально-технічним забезпеченням зборів, а також здійснює інші функції.

➤ **Положення про персонал** – це внутрішній документ, що визначає основні вимоги кадрової політики щодо формування персоналу акціонерного товариства, розробки та здійснення програм розвитку персоналу, регулює порядок оплати, порядок найму, просування по службі, атестації, вивільнення персоналу, питання формування соціального партнерства персоналу та адміністрації. Корпорації, які мають такі положення, меншою мірою потерпають від конфліктів між власниками і персоналом, між менеджерами та виконавцями.

➤ **Порівняльний (просторовий) аналіз** – внутрішньогосподарський аналіз звітності за окремими показниками фірми, дочірніх підприємств, підрозділів, порівняльний аналіз показників корпорації з показниками конкурентів та середньогалузевими.

➤ **Посадові особи органів акціонерного товариства** – фізичні особи – голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізора акціонерного товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства.

➤ **Права акціонерів** полягають в тому, що вони володіють не тільки правами, що впливають з участі у товаристві (права на акції), але й правами щодо самої акції як об'єкта права власності (права на акцію).

➤ **Право власності на акцію** може виникати початковим і похідним способом:

початковий спосіб має місце при організації акціонерного товариства, або додатковому випуску його акцій.

похідний спосіб має місце при переході акцій у власність від однієї особи до іншої на підставі цивільно-правових угод, у результаті спадкування, правонаступництва або за рішенням суду.

➤ **Правління акціонерного товариства** є виконавчо-розпорядчим органом акціонерного товариства і здійснює оперативне керівництво всією діяльністю товариства.

➤ **Право вимоги скликання позачергових зборів.** Сьогодні основні підходи до проблеми власності і, відповідно, контролю над корпоративним утворенням можна розглядати так: якщо йти від інтересів меншості, то «10% акцій + 1 акція» забезпечують право вимоги скликання позачерго-

вих зборів або їх самостійного скликання та обов'язкового внесення у порядок денний питань власників такого пакета.

➤ **Предмет корпоративного управління** – корпоративне підприємство та форми і методи державного регулювання корпоративного сектору і державної власності у ньому

➤ **Приватні акціонерні товариства** – це товариства, кількісний склад акціонерів яких не може перевищувати 100 акціонерів. Приватне акціонерне товариство може здійснювати тільки приватне розміщення акцій. У разі прийняття загальними зборами приватного акціонерного товариства рішення про здійснення публічного розміщення акцій до статуту товариства вносяться відповідні зміни, у тому числі про зміну типу товариства – з приватного на публічне. Зміна типу товариства з приватного на публічне або з публічного на приватне не є його перетворенням.

➤ **Привілейовані акції** – акції, що дають власникові переважне право на отримання дивідендів, а також на пріоритетну участь у розподілі майна акціонерного товариства у разі його ліквідації. Власники привілейованих акцій не мають права брати участь в управлінні акціонерним товариством, якщо інше не передбачено його статутом.

➤ **Приєднання** – припинення діяльності однієї юридичної особи з передачею за передавальним актом (балансом) всіх належних їй майнових прав та зобов'язань іншій юридичній особі (правонаступнику).

➤ **Пропорційний викуп акцій** – придбання акціонерним товариством розміщених ним акцій пропорційно кількості акцій певного типу та/або класу, запропонованих кожним акціонером до продажу.

➤ **Проста більшість голосів** – більш як 50 відсотків голосів акціонерів, які брали участь у загальних зборах.

➤ **Прості акції** дають акціонеру право брати участь: в управлінні справами товариства; у розподілі чистого прибутку після виплати дивідендів за привілейованими акціями; у розподілі його майна, при ліквідації товариства, що залишилося після розрахунків з усіма кредиторами і власниками привілейованих акцій.

➤ **Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв (ПАРД)** – це саморегулювальна організація до складу якої входить 265 професійних учасників фондового ринку країни. Вона спрямовує свою діяльність на сприяння розвитку добросовісної конкуренції між суб'єктами фондового ринку в галузі ведення реєстрів власників цінних паперів, обліку руху цінних паперів, депозитарної діяльності, на розробку і впровадження в діяльність членів ПАРД єдиних норм, стандартів і правил етичної і професійної поведінки на фондовому ринку тощо.

➤ **Професійні учасники фондового ринку** – реєстратори, депозитарії, зберігачі, торговці цінними паперами, організатори торгівлі.

➤ **Прямі учасники** – це депозитарії, зберігачі, реєстратори власників іменних цінних паперів.

➤ **Публічне акціонерне товариство** – це товариство з кількістю понад 100 акціонерів, яке може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій.

➤ **Рада товариства (спостережна рада)** – орган, що представляє інтереси акціонерів у перервах між проведенням загальних зборів і контролює діяльність виконавчого органу;

➤ **Ревізійна комісія акціонерного товариства** – це наглядовий орган і орган контролю товариства, головна функція якого полягає у здійсненні контролю за фінансово-господарською діяльністю правління акціонерного товариства. Членами ревізійної комісії не можуть бути члени правління, ради акціонерного товариства (спостережної ради) та інші посадові особи.

➤ **Реквізити бланка сертифікатів акцій:**

- 1) найменування цінного папера акція.
- 2) найменування і місцезнаходження емітента;
- 3) серія і номер сертифіката;
- 4) дата випуску;
- 5) тип (іменні, на пред'явника) і категорія (прості, привілейовані);
- 6) ім'я власника;
- 7) кількість акцій;
- 8) номінальна вартість;
- 9) термін виплати дивідендів;
- 10) підпис керівника або іншої уповноваженої особи;
- 11) печатка емітента;
- 12) реквізити реєстроутримувача (для іменних акцій).

➤ **Реорганізація здійснюється в такому порядку.**

1) Прийняття уповноваженим органом (органами) рішення про реорганізацію; укладення та затвердження договорів про злиття(приєднання); затвердження установчих документів юридичної особи- правонаступника.

2) Державна реєстрація створених юридичних осіб і/або внесення змін в установчі документи реорганізованих підприємств та їх перереєстрація).

3) Складання, підписання і затвердження передавальних або розподільчих балансів юридичними особами-правопередниками і правонаступниками.

4) Вилучення юридичних осіб-правопередників із державного реєстру.

➤ **Ринкова вартість** – найбільш вірогідна ціна, за яку об'єкт може (міг) бути проданий на відкритому конкурентному ринку.

➤ **Розподільчий баланс** – це баланс товариства (який має силу акта приймання-передавання) на день припинення його діяльності, за яким усі майнові права та зобов'язання товариства у відповідних частинах розподіляються між кількома товариствами- правонаступниками, або між товариством, що реорганізується, і товариством (товариствами)- правонаступником.

➤ **Розміщені цінні папери** – цінні папери акціонерного товариства, відчужені ним на користь інших осіб у порядку, встановленому законодавством.

➤ **Система управління корпорацією** – являє собою елементи законодавчих обов'язкових норм і специфічні розроблені приписи, притаманні даній фірмі. Усі ці приписи перебувають у єдності й переплетінні, взаємодоповнюючи один одного. Така система управління має певну структуру і повинна отримувати певну документарну форму.

➤ **Скасування державної реєстрації господарського товариства** (вилучення його з Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності) здійснюється після надання до органу державної реєстрації таких документів;

- рішення про ліквідацію;
- акта ліквідаційної комісії з ліквідаційним балансом;
- довідки аудитора (у випадку обов'язковості перевірки ним ліквідаційного балансу);
- довідки установ банків про закриття рахунків;
- довідки органу державної податкової служби про зняття з обліку;
- підтвердження опублікування оголошення про ліквідацію господарського товариства;
- довідки з архіву про прийняття документів, що підлягають довгостроковому зберіганню;
- довідки органів внутрішніх справ про прийняття печаток і штампів;
- оригіналів установчих документів, свідоцтва про державну реєстрацію.

➤ **Статутний капітал** – капітал товариства, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій товариства.

➤ **Статутний фонд** – капітал акціонерного товариства, який створюється за рахунок вкладів засновників (акціонерів) в обмін на акції товариства. Розмір статутного фонду дорівнює сумі номінальних вартостей випущених акцій.

➤ **Стимулювання менеджерів «Золоті парашути»** являють собою попередньо узгоджені вихідні допомоги вищим менеджерам у разі поглинання, злиття та інших реорганізаціях фірми, що призводять до суттєвих змін у становищі голови виконавчого органу. Розміри таких виплат можуть бути досить значними, такими, що можуть компенсувати директорам втрати оплати їх праці, можливої пенсії та інші матеріальні блага, якими поступається менеджер при цьому.

➤ **Суб'єкти корпоративного управління:** окремі громадяни – власники корпоративних прав; власники та менеджмент окремого підприємства – емітента корпоративних прав або їх власника (підприємства також можуть бути власниками корпоративних прав); державні та недержавні органи, які здійснюють пряме або опосередковане регулювання руху корпоративних прав і діяльності підприємств, а також є власниками як цілісних майнових об'єктів, так і корпоративних прав

- **Таємна інформація** – це відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, а їхнє розголошення завдає шкоди особі, суспільству, державі.
- **Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)** – товариство, що має статутний фонд, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, які мають містити відомості про розмір часток кожного з учасників, розмір, склад та порядок внесення ними вкладів. Характерним для таких товариств є те, що зміни вартості майна, зробленого як внесок, та додаткові внески учасників не впливають на розмір їх частки у статутному фонді, зазначеної в установчих документах товариства, якщо інше не передбачено установчими документами.
- **Торговці цінними паперами** – господарські товариства, що здійснюють на посередницькій основі випуск і розміщення цінних паперів, комісійну і комерційну діяльність з ними.
- **Українська фондова біржа** здійснює торги в системі електронного обігу цінних паперів, аукціонний продаж за грошові кошти державних пакетів акцій відкритих акціонерних товариств, створених в процесі приватизації.
- **Управлінська інформація** – корисні дані, що надходять в інформаційні канали та підтверджують або змінюють управлінські рішення менеджерів.
- **Утилізаційна вартість** – вартість матеріальних активів, які підлягають утилізації, досягли граничного стану внаслідок повного зносу або надзвичайної події та втратили свою первісну корисність або не мають ринку збуту на дату оцінювання.
- **Факторний аналіз** – аналіз впливу окремих факторів на результативний показник за допомогою дискретних та стохастичних методів дослідження.
- **Фіктивний капітал** – капітал, який представлений цінними паперами акціонерного товариства.
- **Фінансовий директорат** займається плануванням і обліком коштів капіталовкладень, відносинами з банками і власниками акцій.
- **Фінансовий ринок** – це ринок, у складі якого виділяють ринок банківських активів (грошовий ринок) і ринок цінних паперів.
- **Фінансові посередники** – це компанії, що надають своїм клієнтам послуги в галузі інвестування, а також інститути, які організують безпосереднє регулювання попиту та пропозиції на фінансові ресурси в економіці, є основними суб'єктами ринку капіталів.
- **Фонд сплати дивідендів** створюється для проведення оптимальної дивідендної політики за рахунок чистого прибутку акціонерного товариства за нормативом, встановленим загальними зборами акціонерів, і ділиться на дві, а іноді й три частини (дві: виплата дивідендів за привілейованими акціями і виплата дивідендів за простими акціями; третя – кошти для виплат обов'язкових відсотків за облігаціями).
- **Фонд участі персоналу в прибутках** формується для підвищення ролі найманих працівників у справах корпорацій та відповідно до умов колек-

тивного договору і правил, передбачених чинним законодавством та внутрішніми документами акціонерного товариства. Такий фонд формується за рахунок чистого прибутку, і його кошти обліковуються на особистих рахунках, що відкриваються кожному члену персоналу. Іноді такі фонди формуються за рахунок внесків самого акціонерного товариства і працівників, які беруть участь у розподілі прибутків.

➤ **Фондова біржа** – це акціонерне товариство, яке зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу та здійснює свою діяльність за статутом і правилами фондової біржі; це організація, яка створюється без мети отримання прибутку та займається виключно організацією укладання угод купівлі та продажу цінних паперів і їх похідних.

➤ **Форми державного регулювання ринку цінних паперів** – це прийняття актів законодавства з питань діяльності учасників ринку цінних паперів, регулювання випуску та обігу цінних паперів, прав і обов'язків учасників ринку цінних паперів, реєстрація випусків (емісій) цінних паперів та інформації про випуск (емісію) цінних паперів, контроль за дотриманням емітентами порядку реєстрації випуску цінних паперів та інформації про випуск цінних паперів, а також умов їх продажу (розміщення), розробка норм і контроль за дотриманням антимонопольного законодавства на ринку цінних паперів, контроль за системами ціноутворення, встановлення правил і стандартів здійснення операцій і контроль за їх дотриманням.

➤ **Функції державного регулювання ринку цінних паперів** – створення системи захисту прав інвесторів і контролю за дотриманням цих прав емітентами цінних паперів та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, контроль за достовірністю інформації, що надається емітентами та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, органам контролю, видавання спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів та забезпечення контролю за такою діяльністю, заборона та припинення на певний термін професійної діяльності на ринку цінних паперів у разі відсутності спеціального дозволу (ліцензії) на цю діяльність і притягнення до відповідальності за здійснення такої діяльності згідно з чинним законодавством.

➤ **Функції корпоративної культури:**

- **креативна функція** (створення і збереження духовних цінностей);
- **оцінно-нормативна функція** (на основі порівняння реальної поведінки людини з прийнятими нормами дається оцінка працівникові, визначаються його позитивні і негативні дії, прогресивне або консервативне ставлення до організаційного розвитку);
- **регламентувальна і регулювальна функції** (на основі попереднього оцінювання і аналізу створення корпоративних норм і включення їх до внутрішніх нормативних положень, а також моніторинг дотримання цих положень працівниками);

- **пізнавальна функція** (отримання працівниками нових знань, пізнання нових відчуттів, участь у нових формах навчання і громадської роботи, здобуття духовного і соціального досвіду);

- **змістовна функція** (участь культури у визначенні людиною і соціумом сенсу життя, сенсу свого існування, тобто особистої і соціальної місії);

- **комунікаційна функція** (через цінності, прийняті суспільством, норми поведінки та інші елементи культури забезпечується взаєморозуміння членів організації та їхня взаємодія);

- **функція суспільної пам'яті** (збереження і накопичення досвіду людських відносин у корпорації і людства у цілому).

- **Функції фінансових посередників** – їх існування дає змогу в масштабах суспільства й окремого підприємства мати певну економію на деяких операціях внаслідок спеціалізації; другою функцією є залучення вільних інвестиційних ресурсів і спрямування їх у корпоративний сектор, а також зниження рівня ризиків при інвестиційній діяльності та консультативна допомога.

- **Храмова культура** – це жорстко окреслена рольова культура, що будує свою діяльність на чіткому розрізненні рольових вимог.

- **Цільова культура** – діяльність працівників, спрямована на досягнення конкретних результатів і пошуки ресурсів для вирішення проблем.

- **Ціна акції** розраховується за формулою:

$$P = \frac{D}{(K - g)},$$

де P – ціна акції,

D – очікуваний розмір дивіденду;

K – вартість нерозподіленого прибутку;

g – темп росту ціни акцій.

- **«Цінні папери»** – для роботи з цінними паперами в корпорації може бути прийнята програма "Цінні папери". Вона буде включати аналіз руху цінних паперів за допомогою певних показників, які покажуть слабкі сторони і на основі яких потрібно розробити комплекс заходів з підвищення надійності акцій.

- **Члени виконавчого органу** – посадові особи – члени колегіального виконавчого органу. Статус члена виконавчого органу має також особа, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу товариства.

Навчальне видання

Небава Микола Іванович

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
З ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ**

Редактор В. Дружиніна

Оригінал-макет підготовлено М. Небавою

Підписано до друку
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний Ум. друк. арк.
Наклад прим. Зам. №

Вінницький національний технічний університет,
навчально-методичний відділ.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95.
ВНТУ, к. 2201.
Тел. (0432) 59-87-36.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті,
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95.
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-87-38.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.